

NAISED POLIITIKAS

praxis | mõttekoda

TEEL SOOLISE TASAKAALU POOLE

Kaasrahanud
Euroopa Liit

 KÜSK Kodanikuühiskonna
Sihtkapital

SOTSIAALMINISTEERIUM

Aruande koostamist on rahastanud Euroopa Liidu õiguste, võrdõiguslikkuse ja kodakondsuse programm aastateks 2014-2020, Kodanikuühiskonna Sihtkapital ja EV Sotsiaalministeerium.

Autorid:

Autorid: Mari-Liis Sepper, Jane Ester, Sandra Haugas

Väljaande autoriõigused kuuluvad Poliitikauuringute Keskusele Praxis. Väljaandes sisalduva teabe kasutamisel palume viidata allikale: Sepper, M.-L., Ester, J. ja Haugas, S. 2020. Naised poliitikas. Teel soolise tasakaalu poole. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis.

Sisukord

Sissejuhatus	4
I Esinduskogude soolisest tasakaalust	5
Eesti naissoost poliitikute arvamusi soolise tasakaalu kohta	7
II Naiste poliitikas osalemist takistavad tegurid	9
Ühiskondlik-kultuurilised takistused	9
Traditsioonilised soorollid, töö- ja pereelu ühitamine.....	9
Naiste väiksem majanduslik iseseisvus	11
Poliitika maskuliinne raamistus.....	11
Poliitika madal maine	11
Naiste suurem riskitaju	12
Institutsionaalsed takistused	14
Otsustusprotsess	14
Poliitikukarjääri ebastabiilsus.....	16
Meedia	18
Pidev meediatähelepanu	18
Kallutatud meediakajastus	18
III Kuidas saavutada esinduskogudes sooline tasakaal	21
Naiste ja meeste võrdsuse küsimus Eesti erakondades	22
Mida teevad soolise tasakaalu nimel erakonnad.....	24
Mis aitab naised poliitikasse indiviidi tasandil.....	25
IV Nais- ja meespoliitikute kajastamine Eesti meedias	28
Naispoliitikute alaesindatus Eesti meedias	28
Meediatekstide analüüs	28
Valimisdebattide analüüs	30
Sooliselt kallutatud meediakajastus	31
Järeldused	38
Soovitused	39
Kasutatud allikad	41

Sissejuhatus

Kolmekümne aasta jooksul ei ole taastatud Eesti Vabariigis toimunud suurt läbimurret naiste osalemises poliitikas. Naiste osakaal riigikogu liikmete hulgas on jäänud viiendiku lähedale ning kohaliku omavalitsuse volikogudes ei ole see tõusnud palju üle kolmandiku. Lõpuni on teadmata, mis takistab sada aastat pärast aktiivse ja passiivse valimisõiguse laienemist Eesti naistele soolise tasakaalu saavutamist esinduskogudes. Naised poliitikas on seetõttu endiselt teema, mis vajab tähelepanu ning uurimist.

2019–2020 uuris mõttekoda Praxis Euroopa Komisjoni rahastatud projekti raames naisi Eesti poliitikas. Uuringu raames intervjueriti naissoost poliitikuid ja ajakirjanikke. Läbi sooprisma analüüsiti ka 2019. aasta üldvalimiste-eelset meediat.

Aruanne võtab kokku projekti peamised tulemused. Juba on ilmunud [kirjanduse ülevaade](#), [poliitikaülevaade](#) ning analüüs „[Poliitikud meedias läbi sooprisma](#)“. Poliitikutele, poliitika huvilistele naistele ja ajakirjanikele on loodud veebileht www.naisedpoliitikas.ee, millel on võimalik tutvuda sugude võrdsuse olukorraga poliitikas, sh hinnata testi abil oma erakonda ning saada ülevaade abinõudest, mida rakendada naiste võimendamiseks.

Aruanne koosneb neljast peatükist ja soovitustest. Esimene peatükk peatub lühidalt teaduskirjanduses kasutatud põhjendustel, mida on kasutatud argumenteerimaks sooliselt tasakaalus parlamendi poolt, ning eelistel, mida toob kaasa naiste laialdasem osalemine poliitikas. Teises peatükis antakse ülevaade takistustest, mida tajuvad Eestis tegutsevad naissoost poliitikud ning ajakirjanikud naiste poliitilise karjääri teel. Takistuste väljaselgitamiseks viidi 2019. aasta oktoobris ja novembris ajakirjanike ja poliitikutega läbi fookusrühma- ja individuaalintervjuud (üks fookusrühmaintervjuu ajakirjanikega, üks poliitikutega ning kuus individuaalintervjuud naispoliitikutega). Intervjuude kvalitatiivses sisuanalüüsis kasutati andmeanalüüsi tarkvara NVivo, mille abil tuvastati intervjueritavate jutus tähenduslikud kordused ja mustrid.

Kolmandas peatükis tuleb juttu sellest, kuidas toetada naiste osalemist poliitikas ning millised abinõud on teistes riikides tulemusi andnud. Meedia ja poliitika seostest läbi sooprisma saab lugeda neljandast peatükist, mis võtab kokku meediaanalüüsi tulemused ning näitab, milliseid arvulisi ja sisulisi erinevusi leidub naissoost ja meessoost poliitikute kujutamises meedias.

Poliitikasoovitused aruande lõpus on suunatud eelkõige erakondadele ja poliitikutele, samuti meediaorganisatsioonidele.

I Esinduskogude soolisest tasakaalust

Maailma riikide parlamendisaadikutest moodustavad naised 2020. aasta augusti seisuga vaid neljandiku.¹ Enamikus Euroopa Liidu (EL) riikides on naised poliitikas samuti vähemuses. 2020. aasta kolmandas kvartalis oli naiste osakaal ELi 27 liikmesriigi parlamendisaadikute seas 32,5%, kusjuures kolmes liikmesriigis oli naiste osakaal rahvusparlamendis 12% ja vaid kahes liikmesriigis lähenes parlamendi koosseis soolisele tasakaalule – Soomes ja Rootsis, kus naised on parlamendis vastavalt 46% ja 47,9%.²

127 maailma riigis on naiste osakaalu suurendamiseks kasutusel mingi kvoodi tüüp – kas seaduses sätestatud saadikukohtade reserveerimise, valimisnimekirjade alaesindatud soogrupi kvoodi või parteisisese vabatahtliku kvoodi kujul, aga ka kvootidega riikides on keskmiselt naiste osakaal parlamendis vaid 26,2%.³ Drude Dahlerup, kes on aastakümneid uurinud naiste osalemist poliitikas, on juhtinud tähelepanu sellele, et ka edumeelseks peetud Skandinaavia riikides on võtnud esinduskogudes kolmandiku suuruse naiste osakaalu saavutamine sajandi jagu aega. Kui muutused toimuvad sama aeglaselt kui seni, peaksime ootama veel sada aastat, et näha sooliselt tasakaalus parlamente.⁴

Naiste ja meeste võrdset osalemist poliitilises otsustusprotsessis peetakse praegu **demokraatia aluspõhimõtteks**. Sooliselt tasakaalus parlament lisab otsustele legitiimsust, sest ühiskonnaelu kujundamisest võtavad võrdselt osa mõlema suurima sotsiaalse rühma – naiste ja meeste – esindajad ning parlamendi töös on esindatud võimalikult erinevad elukogemused ja vaated.

Naiste ja meeste vahel poliitilise võimu võrdse jagamise seavad eesmärgiks olulisimad rahvusvahelised lepped naiste õiguste kohta. ÜRO konventsioon naiste diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimise kohta nõuab leppega ühinenud riikidelt meetmeid, et kaotada naiste diskrimineerimine riigi poliitilises ja ühiskondlikus elus. Naistele peavad leppe järgi olema tagatud meestega võrdsel tingimustel hääletus- ja osalemisõigused kõigil valimistel ja võrdsed õigused võtta osa valitsuse moodustamisest ja poliitika teostamisest (Haugas & Nuiamäe, 2019).

Pekingi deklaratsioonis ja tegevusplatvormis on kaks alaeesmärki toetamaks naiste suuremat osalust valitsemise erinevatel tasanditel.⁵ Esiteks peavad riigid tagama naistele võrdväärse juurdepääsu ja täieliku osalemise võimustruktuurides ja otsustusprotsessides. Vajadusel soovitatakse reformida valimissüsteeme ning julgustada erakondi värbama naisi valitavasse ja mittevalitavasse ameteisse meestega samas proportsioonis. Teine eesmärk on tugevdada naiste otsustamisprotsessides osalemise ning liidripositsioonil tegutsemise võimeid ja oskusi. Selle eesmärgi poole püüeldes peaks riigid pakkuma naistele liidrioskuste arendamise, eneseväärtustamise ning kampaania läbiviimise koolitusi, et julgustada neid võtma poliitilist võimu.

Euroopa Nõukogu aastatepikkune töö soolise võrdsuse küsimuses päädis 2003. aastal soovitusena liikmesriikidele meeste ja naiste tasakaalustatud osaluse kohta poliitilises ja avalikus otsustusprotsessis. Soovituse järgi on naiste ja meeste tasakaalustatud osalus poliitiliste otsuste

1 Igakuine ülevaade naiste osakaalust maailma riikide parlamentides: <https://data.ipu.org/women-ranking?month=8&year=2020> (6.09.2020).

2 EIGE statistika andmebaas: https://eige.europa.eu/gender-statistics/dgs/browse/wmidm/wmidm_pol/wmidm_pol_parl (6.09.2020).

3 IDEA sookvoote rakendavate riikide andmebaas: <https://www.idea.int/data-tools/data/gender-quotas/country-overview> (7.09.2020).

4 Näiteks Soomes said naised valimisõiguse 1906. aastal ning aastaks 2003 oli neid Eduskunnas 37,5%.

5 Deklaratsiooni eestikeelne tõlge on veebis: <http://www.enu.ee/enu.php?keel=1&id=147> (09.11.2020).

langetamisel inimõiguste küsimus ning vajalik tingimus demokraatliku ühiskonna toimimiseks (soovitus nr (2003)3). Tasakaalustatud osaluseks peetakse soovitusel olukorda, kui otsustuskogudes on nii naiste kui ka meeste osakaal vähemalt 40%.

Naiste poliitikas osalemise ja sooliselt tasakaalus parlamentide poolt on läbi aegade argumenteeritud väga erinevate teooriate ja argumentide abil. Tänapäevani mõjutab arusaamist poliitilisest esindatusest Hanna Pitkini teooria, mille järgi saab eristada nelja esindatuse tüüpi: formaalne, kirjeldav, sisuline, ja sümboolne (Pitkin, 1967). Formaalne esindatus on seaduslike piirangute puudumine naiste kandidatuuri ülesseadmise ja valimisõiguse osas. Kirjeldava esindatuse puhul on oluline vaid naiste arv parlamendis. Kui esindatus on sisuline, saavad valitud naised efektiivselt oma poliitikat ellu viia ja mõjutada päevakorras olevaid teemasid ja seda, millist poliitikat välja töötatakse. Sümboolse esindatuse all mõistetakse mõtteviisi, et demokraatia arengus on sooline tasakaal otsustuskogudes oluline valija ja esindaja vaheline suhe.

Nüüdisajal on läänelikes demokraatias domineeriv soolise tasakaalu põhimõte kui legitimatsiooni tagaja ning vähem peab arutlema küsimuse üle, kas naised on omaette huvirühm või identiteet, mille ümber kududa poliitilise esindatuse teooriaid. Selles mõttes ei peeta enam suuri teoreetilisi lahinguid selle üle, kas Judith Butleri tähelepanek, et „feministliku teooria eeldus on olemasolev identiteet, kellele poliitilist võimu taotlema“ (Butler, 1999) peab paika. Naisi ja võimu uurinud teadlased leiavad, et naisliikumise püüdlus poliitilisse võimu puutuvalt on just konstrueerida teadmine, et see, mis kõigi naiste kogemust ühendab, on nende välistamine võimu juurest üksnes nende soo tõttu. See tähendab, et ei ole ühist identiteeti või huve, mis kõiki naisi ühendaks, küll aga ühendab neid võimalus saada allutatud, võimu juurest välistatud ja/või diskrimineeritud ühiskonnas, milles on ajalooliselt süsteemselt naisi allutatud (Dahlerup & Leijenaar, 2013).

Võim ei ole enam enamikus Euroopa riikides meeste monopol, kuid meeste domineerimise erinevad aspektid ei ole ühiskondadest kadunud. Rootsi parlamendis, kus naisi on saadikute hulgas üle 40%, on naised sellest hoolimata kirjeldanud oma kogemusi parlamendikomisjonides toimuva soolise diskrimineerimisena (Freidenvall, 2013). Kui lähtuda Dahlerupi meeste domineerimist kirjeldavast mudelist, siis Euroopas on jõudnud vaid üksikud ühiskonnad olukorda, kus poliitareeni kirjeldamiseks ei pea enam ükski kuuest karakteristikust paika. Endiselt on palju riike, kus naised on rahvussambleedes arvuliselt alaesindatud (1); kus parlamendi igapäevatööd juhivad meeste sisse seatud normid ja reeglid (2); kus poliitilise võimuhierarhia tipp on meeste käes (3); kus poliitikavaldkondades on näha soolist segregatsiooni (4); kus poliitikute kohta on käibel soolistatud diskursused ja eelarvamused (5), ning avaliku sektori poliitika soosib mehi, pöörates soolisele võrdõiguslikkusele ebapiisavat tähelepanu (6) (Dahlerup & Leijenaar, 2013). Ka Eesti puhul kehtivad mitmed eelnimetatud karakteristikud: naised on esinduskogudes vähemus, võimuhierarhia tipp on meeste käes, poliitikavaldkonnad on sooliselt segregeeritud ning poliitikute kohta on meedias kasutusel soolistatud diskursused. Aruandes käsitletakse neid aspekte detailsemalt teises ja neljandas peatükis.

Naiste ja meeste võrdne osakaal esinduskogudes on praeguseks küll üldtuntud põhimõte ja eesmärk, kuid ajaloo jooksul on kasutatud erinevaid argumente, et toetada naiste laialdasemat osalemist poliitikas. Siiani arutletakse selle üle, kas naistel on poliitikas ajada n-õ oma asi (Celis, 2009; Höhmann, 2020; Lovenduski & Norris, 2003). Selle lähenemise järgi on naiste ja meeste kogemused ühiskonnas soolise võrdõiguslikkuse täieliku saavutamiseni erinevad, mistõttu on vaja tagada tingimused, milles parlamendi arutada olevate teemade hulgas on küsimused, mille puhul võivad just naistel olla nn erihuvid (Beckwith, 2014) ning kus lahendusvõimaluste kaalumisel peaksid tooni andma naiste kogemustega lähedalt kursis olevad või end kurssi viia soovivad poliitikud. Nende hulka arvatakse tavaliselt naiste tervishoiu, seksuaal- ja reproduktiivtervise, sh aborti ja rasedust vastaste vahenditega seotud küsimused. Ka soopõhise vägivalla, diskrimineerimise ning sotsiaalse, haridusliku

või majandusliku ebavõrdsusega seotud (nt sooline palgalõhe) ning traditsioonilistest soorollidest (nt formaalse lapsehoiu kättesaadavus, hoolduskoormus soogruppide lõikes) tulenevaid teemasid võib jätkuvalt pidada naistele olulisteks teemadeks.

Parlamendi otsustusprotsesside legitiimsuse aspekti kõrval võimaldab naiste osalemine seadusandja töös tuua võimu juurde laiem valik talentidest ja oskustest, kelle seast valida riigile valitsejaid ja otsustajaid (Murray *et al.*, 2017; Shreeves *et al.*, 2019). Seda argumenti on hea meeles pidada ka debattides kvootide üle, milles kvoodiskeptikud viitavad tavapäraselt meeste justkui kaasasündinud kompetentsidele ning võrdeliselt naiste olemuslikule mahajäämusele (mehed jõuaksid selle järgi poliitikasse tänu oma tarkusele, naised üksnes tänu kvoodile).

Leidub autoreid, kes on tõendanud, et naiste suurem osakaal otsustajate seas parandab avalikkuse arvamust valitsemisest ning poliitilise eliidi usutavust (Shair-Rosenfield & Wood, 2017). Naiste osalemine poliitikas toob otsuste tegemise laua taha mitmekesisemaid ideid, väärtusi, prioriteete ja poliitilist stiili; sooline mitmekesisus teeb poliitilise otsustamise ka paindlikumaks ning muutustele avatumaks (Shreeves *et al.*, 2019). Ka suur osa Eesti elanikest (76% naised ja 69% mehed) leiab, et naiste suurem osalemine poliitikas on erinevate huvide paremaks esindamiseks vajalik (Turu-uuringute AS, 2016).

Poliitilise stiili, seisukohtade ja kogemuste paljususe teema on seda relevantsem, kui uurida naisi poliitikas läbi ristuvate ebavõrdsuste (ingl k *intersectionality*) prisma (Mügge & de Jong, 2013). Naised kui poolt ühiskonda hõlmav sotsiaaldemograafiline grupp ei ole homogeenne kogum inimesi, kelle kogemused, võimalused, juurdepääs ressurssidele, sh võimule, huvid ja vaated on ühesugused. Mõeldagu siin vähemusrühvast naiste peale võrdluses dominantrühvusegruppi naistega, noorte ja vanade naiste peale. LGBTQ-naiste ja migrantnaiste kogemused ning võimalused on soo- ja seksuaalenamuse või põliselanikega võrreldes kardinaalselt erinevad. Mida mitmekesisema taustaga naised on esindatud parlamendis, seda avatum ja demokraatlikum on valitsemine, seda parem on järelikult riigi inimõiguste olukord ja vähemuste inimõiguste austamine.

Eesti naissoost poliitikute arvamus soolise tasakaalu kohta

Praxis uuris Eesti naissoost poliitikutelt, miks peaks naistele looma poliitikas võrdsed võimalused, kas erakond tähtsustab teemat ning mida annab nende arvates naiste suurem panus otsustusprotsessides. Seisukohad ja argumendid, mida kasutati, ei erinenud palju neist, mis on teada ka teaduskirjandusest.

Mitmed intervjueritavad leidsid, et naiste suurem osalus mõjutab vastu võetavate otsuste sisu ja kvaliteeti, tuues poliitikasse naiste elukogemusel põhinevaid teadmisi. Nii kerkis intervjuudes esile, et naised seisavad rohkem just selliste teemade eest nagu lapsed, vanemapuhkus ja -toetused, hoolekanne, koduvägivallavastased meetmed jne.

„Neil on erinev elukogemus ja selleks, et need otsused oleks tasakaalus, peab see elukogemus olema esindatud.“

Toodi välja ka seda, et naised on sageli teadlikumad nii sotsiaalpoliitilistest teemadest eraldiseisvalt kui ka nende seostest majanduspoliitikaga, samas kui meeste vaade võib olla üksnes majanduskeskne.

„Paljud asjad, mille peale nad [st mehed] ei mõtle, mitte selle pärast, et nad ei tea või ei tunne, ainult aga neil on väga üks joon. See on ainult majandusest sõltuvad otsused. Nad ei mõtle, et sotsiaalpoliitiline otsus võib olla väga positiivselt majandust mõjutav.“

Lisaks erinevale elukogemusele ja poliitilistele prioriteetidele tõsteti esile sedagi, et naised võivad arutelusid rikastada teistsuguste mõttearenduste ja keelekasutusega.

Üks intervjueeritav tõdes, et otsuste kvaliteedi ja läbikaalutuse ning riskide maandamise seisukohast on kasulik, kui otsustajate ring on võimalikult mitmekesine.

„Mida homogensem on otsustajate ring, seda suurem tõenäosus, et tulevad valed otsused või alahinnatakse riske, sest inimesed mõtlevad ühtemoodi. /.../ Heterogeenne seltskond laua taga on ka otsuste kvaliteedi jaoks kasulik.“

Naiste osalusest poliitikas räägiti ka demokraatliku esinduspõhimõtte ja legitiimsuse kontekstis. Erinevate demograafiliste rühmade osalemine otsustusprotsessis on intervjueeritute sõnul oluline muuhulgas selleks, et ühiskonnaliikmete potentsiaal saaks poliitikas maksimaalselt realiseeritud.

„Ja minu jaoks on küll vahe, et kas ümber laua on kümme 35-aastast meest, kes otsustavad eelarve prioriteetide üle, või on seal nii mehi kui naisi, nii noori kui vanu, võibolla inimene, kes on liikumispuudega.“

„Juba lihtsalt see, kui meil on konkreetne hulk inimesi, me tahame leida parimaid sealt üles, siis kui meil jääb üks pool [mõeldud arvatavasti poolt ühiskonnast] kõrvale, siis sealt hulgast me parimaid ei leia, siis lihtsalt kogu tulemus jääb kehvem.“

Rõhutati sedagi, et naiste osalemine poliitikas on eeskujuks teistele naistele ja tüdrukutele ning aitab ühiskonnas levitada arusaama poliitikast kui tegevusvaldkonnast, kus sobib tegutseda nii naistel kui ka meestel.

II Naiste poliitikas osalemist takistavad tegurid

Naiste osalemist poliitikas mõjutavad väga erilmelised tegurid **ühiskondlik-kultuurilistest** hoiakutest ja **institutsionaalsest raamistikust meediaga** seotud barjäärideni. Siinne peatükk käsitleb takistusi, mis mõjutavad naiste soovi tegutseda poliitikuna ja saavutada poliitikas edu. Takistused leiti poliitikute ja ajakirjanikega peetud fookusrühma- ja individuaalintervjuude, aga ka temaatiliste töötubade abil⁶. Analüüs ei hõlmanud erakondade alusdokumentide sisu, küll aga selgitati välja poliitikute arvamused selle kohta, kuivõrd toetavad erakonna kirjepandud põhimõtted naiste osalust.

Ühiskondlik-kultuurilised takistused

Traditsioonilised soorollid, töö- ja pereelu ühitamine

Üks intervjuudes enim mainitud takistusi poliitiku karjääriteel oli töö- ja pereelu ühitamisega seotud pinge. Nimelt pärssis naiste valikuid ühiskondlik ootus täita traditsioonilist soorolli, mis aga vastandub ettekujutusele „õigest“ poliitikust. Intervjuudest nähtus, et poliitikutest naistele esitati nii „murelikke“ arvamusalvaid nende kui ema võimekuse kohta kui ka kriitilisi noote selle kohta, kuivõrd suudavad nad pühenduda ema rolli täitmise kõrval tööle. Leiti, et meeste puhul perekohustustega seonduvalt nende tööalast kompetentsust üldjuhul kahtluse alla ei seata:

„Ja see laste teema, ütleme, meeste puhul, keegi isegi ei küsi seda küsimust. Et sinult küsitakse, kuule, sul on nii väike laps, kuidas sa hakkama saad.“

„... mul oli vist viis kohtumist seal rahvaga ja [...] viimane kohtumine algas kell 7, kaks ja pool tundi oli juba olnud, ja ma ütlesin [...], et ma nüüd vabandan, et ma peaks hakkama Tallinna poole sõitma, et sooviks oma peret ka näha. Ja läksingi ära ja siis pärast ma sain selliseid kirju, et kuidas, et teil puudub igasugune missioonitunne, eks ole, et te lähete niimoodi nagu ära, ütlete, et te tahate umbes oma perega olla, [...] ja siis tuli ka sõbralikke soovitusi, et kuule, et ära nii ütle, ütle, et sul on teine kohtumine veel.“

„Mõlemat pidi on probleem. Et kui ütled, et jah, ma nüüd üritan siin tasakaalu hoida, siis on see, et jah, no muidugi, naistest ei ole mingit asja selleks, sellepärast et nii, kui on lapsed, siis nad unustavad selle kõik ära, või siis vastupidi, et no kuule, sinu roll oleks ikkagi... et no see laps on sul väike ikkagi, ta vajab ema.“

„Naised elavad perega toimuvat rohkem üle kui mehed [...] siis võibolla kergemini... ma ei tea, otsustad selle kasuks, et lahkuda [poliitikast].“

„Et ma tean naisi, väga tublisid naisi [...], kellega ma olen kokku puutunud, ei, ma ei kandideeri sellesse ametisse, sest sinna kandideerib minu mees. Mis sellest, et tema enda CV vedeleb aasta aega, keegi pole temaga ühendust võtnud. Aga kui mina saan selle töö ja tema ei saa, siis kodus läheb jamaks. Et meie naised ikka ohverdavad [end] selleks, et pere oleks paigas.“

„Et ilmselt ikkagi ka see, et mis tüüpi tähelepanu sa naisena saad poliitikas ja mehena saad poliitikas. See on nii erinev. Pluss siis need hinnangud, et kui sul ei ole lapsi, et aa issand, karjääriinimene, aga kui sul on lapsed, sa oled halb ema, et sul ei ole laste jaoks aega. Et kõik

⁶ Kokku viidi läbi kuus individuaalintervjuud naissoost poliitikutega, kel on poliitikas osalemisega seoses pikaajaline ning mitmekülgne kogemus, ajavahemikus oktoober kuni november 2019. a. Üks intervjuueeritav oli Reformi-, kaks Sotsiaaldemokraatlikust, kaks Kesks- ja üks Isamaa Erakonnast. Fookusrühmaintervjuusid viidi läbi kokku kaks – üks neist hõlmas kokku kuut nais- ja meessoost poliitikut, kes olid seotud viie erineva erakonnaga (Keskerakond, Reformierakond, Sotsiaaldemokraatlik Erakond, Isamaa Erakond, Erakond Eestimaa Rohelised, üks nüüdseks aktiivsest poliitikast lahkunud naissoost poliitik). Teises fookusrühmas osales seitse ajakirjanikku.

see, kuidas siis naiste traditsioonilist rolli või ülesandeid ette kujutatakse, et see kuidagi ei lähe kokku poliitiku tööga.“

Taalised hoiakud väljendusid ka kogemustes meediaga, kus ajakirjanikud on keskendunud naispoliitiku kajastamisel tema eraelule, sh söögitegemisele või välimusele. Kuigi mõnel juhul tajuti seda naispoliitiku perspektiivist võimalusena, mille abil luua valijaskonnaga vahetum kontakt, siis üldjuhul nähti naispoliitiku välimuse, pere- ja koduse elu kajastamist probleemina, kuna see vähendab poliitiku tööalast tõsiseltvõetavust ning usaldusväärst:

„Ja minu poole pöördus siis see ajakirjanik, et noh, et sa võiksid siis midagi nagu köögis teha, et me tuleme teeme kõik ilusa loo ja niimoodi. Et tee mingit kooki! [...] Eks ole, [...] ja naise te panete kooki tegema.“

Toodi ka üksikuid näiteid, kus poliitiku tööd peeti naisele sobimatuks, sest poliitik on pideva avalikkuse tähelepanu all, on juhupositsioonil või täidab õhtusel ajal töökohustusi, mis võib tema meessoost partnerile olla vastumeelt:

„Et teha sellist kampaaniat, sul peab olema kodus väga kindel tagala. Naine borši ja kotlettidega, kes istub ja ootab meest, see on okei, aga mine leia sellist meest, kes teeb sama oma naisega. See pole nii lihtne, on ju.“

„Minu põlvkonna meestel [...] on raske kuidagi sellega ära harjuda, et sa oled „pildil“.“

Traditsioonilised rolliootused võivad olla põhjuseks, miks mõned naispoliitikud on kogenud, et neid kutsutakse poliitikasse täitma formaalset esindusfunktsiooni või tegelema just „naistele sobivamate“ teemadega, nagu haridus, tervis, sotsiaalkaitse.

„Need inimesed, kes minuga rääkisid, tahtsid seda välimust, tahtsid seda esinemisostkust, tahtsid seda nime, aga sa räägid seda, mida meie sulle ütleme. Noh, et sa oled nagu nukk.“

Intervjuudes toodi esile, et ka erakonnakaaslased ärgitavad naispoliitikuid oma välimusega tegeledes teadlikult vaatama, et näida tõsiselt võetavam, st sobitama ennast (sh füüsiliselt) poliitiku mehelikku raami (vt ka Ester et al., 2020). Sealjuures ilmnis, et traditsiooniline naiselikkus (väga hoolitsetud välimus, ilus riietus jne) mõjub naispoliitiku tõsiseltvõetavusele pigem negatiivselt, samas kui meespoliitiku puhul suhtutakse sellesse neutraalselt või isegi positiivselt.

„Teine tüüp kommentaare, mida ma oma erakonnaliikmetelt sain, et kuule, et pükskostüüm ja äkki ikkagi lõikaks poisipea? Soovitused välimuse osas, et mõjuda tõsiselt võetavana.“

„Need olid heatahtlikud kirjad, need ei olnud mingid kurjad nagu selles mõttes, et õelad, need olid toetajate kirjad. Aga nende kirjade sisu oli see, et nagu, ma ei tea, lõika juuksed ära või kannapillile või, kuule, sa võiksid pükskostüüme kanda... ja räägi madalama häälega... ühesõnaga, kõik sellised soovitused olid justkui... [...] Valesti on see, et ma ei mahtunud sellest mehelikust šabloonist läbi. [...] Sa oled nõrk... aaa, võta juurde, ka. Et võta juurde, eks ole. Ole nagu rohkem nii-öelda jõulisem.“

„Kui ta [st naispoliitik] on väga ilus, käib hästi riides, siis ta ei ole tõsiselt võetav. Peab olema suhteliselt keskpärase välimusega, ta ei tohi ennast meikida, ta ei tohi käia ilusate riietega, siis on okei... See [st ilus välimus] on miinus... see on raudne miinus naispoliitikutele.“

Naiste väiksem majanduslik iseseisvus

Poliitikas tegutsemisel võivad naistele takistuseks saada piiratumad majanduslikud ja finantsressursid. Ressursside sooliselt ebavõrdne jaotus ühiskonnas seab naised ja mehed ebavõrdsesse stardipositsiooni juba poliitiku karjääri alguses, sest nii valitavatele kui ka määratavatele ametikohtadele seatakse eelisjärjekorras üles need, kel on kõrgem ühiskondlik positsioon ja kelle käsutuses on enam ressursse (Black & Erickson, 2000). Samuti võib rahastajatel olla väiksem valmisolek toetada poliitikamaailmas tegutsevaid naisi sooliste eelarvamuste tõttu. Intervjuudest nähtus, et ka naiste valmisolek küsida oma valimiskampaania jaoks raha ja ressursse võib olla meestest erinev.

„... aga kus ei ole võrdsed võimalused, ma arvan, on see, kui palju naine suudab ise raha tõsta oma kampaania jaoks... Saamaks siis endale lisatoetajaid, tegemaks suuremat kampaaniat.“

Intervjuudes märgiti ka, et kuna naistel on üldiselt väiksem sissetulek, neid on ettevõtluses vähem, siis on ka nende suutlikkus ja, riske arvestades, ka tahe poliitikas rahaliselt panustada väiksem.

„Kui me näeme, et ettevõtluses on naisi vähem, et naiste keskmine palk on madalam ja kõik see muu, siis on päris selge, et keskmiselt naiste võimalus majanduslikult panustada on kindlasti väiksem. Pluss siis sinna see prioriteetide seadmise küsimus, kas ta ütleb, et ma panustan oma raha sinna, kas ma võtan neid riske, et, jah, kindlasti tuleb sealt ka vahe sisse.“

Poliitika maskuliinne raamistus

Naiste võimalusi ja motivatsiooni poliitikas osaleda võib mõjutada ühiskonnas levinud ettekujutus poliitikast kui maskuliinsest tegevusvaldkonnast. Praxis meediaanalüüs näitas, et poliitikute kujutamine meedias toimub tihti traditsiooniliselt maskuliinseks peetud omaduste abil, nagu jõulisus, otsekohesus, järeleandmatus, agressiivsus, enese- ja otsusekindlus, avaliku tähelepanu nautimine jms. See soosib ettekujutust, et hea poliitik vastab just nendele omadustele, mida rohkem nendest raamidest aga väljutakse, seda rohkem tekitab see kahtlusi tema pädevuse osas. (Ester et al., 2020, ptk 4.2.5) Lisaks viitavad sellele ka intervjuueeritavate toodud näited, kus tõsiseltvõetavuse huvides on soovitatud neil kasutada mehelikumat eneseväljendust, sh näida ka füüsiliselt mehelikum (nt lõigata poisipea, kanda pükse jne). Samuti rääkisid naispoliitikud, kuidas neile on erakonnasiseselt soovitatud mitte tegeleda n-ö naiste teemadega:

„Ja kui ma poliitikasse tulin, kui ma nüüd hüppan tagasi, siis mulle anti väga selgelt soovitusi, et kui sa tahad olla tõsiselt võetav, siis ära sa nende naiste teemadega tegele. Ja ma ei mõtle naiste teemade all kultuuri, haridust, sotsiaali, vaid naiste teemade kui võrdõiguslikkuse ja selle kõigega. Et ära sellega tegele.“

„See on ikkagi väga konfliktne [valdkond] [...] ja kui see on selline konfliktne, siis ma ei sisene sinna üldse.“

Kokkuvõttes esitab poliitika soolistatud raamistus naistele sellesse raami sobitumise osas suurema väljakutse.

Poliitika madal maine

Intervjuueeritavad leidsid, et naisi takistab poliitikasse astumisel poliitika halb kuvand, sh assotsiatsioon, et poliitika on agressiivne, ebaeetiline ja tühje retoorilisi võtteid kasutav. See tunnetus põhines muuhulgas nende kogemusel, mille järgi erakonna olulised otsused ei paista eriti läbi ja sõltuvad pigem mitteametlikest kokkulepetest.

„Aga viimasel ajal mulle tundub siiski, et hinnatum on juba selline debateerimise vorm või selline avaliku esinemise vorm, mis ka sellisest heast lastetoast jääb väga kaugele ja ka argumentidest jääb kaugemale. Et mida ramedamalt keegi ütleb, seda ägedam see on. /.../ Küll aga ma arvan, et jah, enesekriitilise, ükskõik kas mees- või naispoliitiku puhul on selles mõttes keeruline, et ta mingil hetkel küsib, jah, et kas ma tahan ikka selles seltskonnas olla.“

„Ja poliitika ongi väga toksiline keskkond tegelikult. Ja eks see kõik vajab tegelikult päris tugevat närvi. Materdatakse ja öeldakse halvasti, üldse mitte sellepärast, et sa naine oled, vaid lihtsalt see käib nagu asja juurde. Intriigid, kõik see nagu... see sööb närve.“

„Mulle tundub, et aina kaugemasse minevikku jääb see õhinapõhine, et igaüks võib poliitikat teha ja muuta. Ja nagu nende... see üldine küsimus, et kuidas sa kutsud nagu inimesi kandideerima, et kõiki on raske kutsuda kandideerima.“

„... sest üldiselt poliitika, kui see maine on nii madal, see peab ikkagi olema mingi tõuge või mingisugune sisemine motivatsioon, et see otsus teha ja erakonnaga liituda.“

„Teine on see kuvand, mis on loodud poliitikast, et poliitika on räpane, see tegelikult väga palju selliseid tarku, mõistlikke inimesi lükkab eemale.“

Sellega seoses toodi aga mitmel juhul välja, et naiste lisandumine tipp-poliitikasse ja otsustusprotsessidesse aitab parandada poliitika kvaliteeti, muutes seda huvide esindatuse poolest mitmekesisemaks, vähem konfliktseks ning rohkem kompromissidele suunatuks. Lisaks aitab see ümber raamistada normi, et poliitika on ainult meestele sobiv valdkond.

„Samas, kui on naisi nagu rohkem, [...], siis seda konflikti on ka vähem.“

„Mida rohkem naisi meeskonnas, seda parem meeskonnatöö, seda paremini peavad kokkulepped, seda parem tulemus tuleb igal juhul.“

„See on enamuse erakondades üsna sarnane, ma arvan, et kui hakatakse nimekirju koostama, siis reaalselt tehakse eraldi effort selleks, et naisi nimekirja saada. Et see ei ole normaalne, kui sul on 20 või 30% naiskandidaate ja 70% mehi. Sellest on kõik aru saanud, et see ei peegelda ühiskonna ootust ka.“

Naiste suurem riskitaju

Intervjuudest nähtus, et naisi peeti meestega võrreldes vähem riskialtiks ja enesekriitilisemaks (kohati isegi ebakindlamaks), ning seda nii tegevpoliitikute kui ka nende puhul, kes alles kaaluvad poliitikaga tegelemist. Kuigi siin leidis ka vastupidine seisukoht („Ma pole näinud Riigikogus naisi, kes oleksid väga sellised tagasihoidlikud ja madala enesehinnanguga.“), siis toodi mitmeid näiteid, kus mingile positsioonile/ametikohtale (nt Riigikogu komisjoni juhiks) kandideerimisel **jälgivad naissoost poliitikud rohkem, et neil oleks valdkondlik pädevus**. Märgiti, et naised pigem alahindavad oma teadmisi ja oskusi, mehed võtavad seevastu julgemalt uusi väljakutseid ning juhiositsiooni vastu, isegi kui nende ettevalmistus on tagasihoidlikum.

„Väljapool sellist üle-eestilist tuntust üldiselt kandideerivad muidugi jah, mehed, kui ma nüüd mõtlen. Kellel on nagu rohkem seda enesekindlust ikkagi minna peale, mitte et nad oleksid teinud kunagi väga head tulemust, aga seda enesekindlust ütleme, minna nagu võitlusesse, on rohkem.“

„Aga vot seal on nüüd selge erinevus, et mehed kõik üldiselt on nagu... ütleme, naised ei küsi väga neid positsioone, et [oleme] neid nagu suunanud ja mehed küsivad neid, isegi kui neil mingeid eeldusi eriti ei ole.“

„Sa ei ole päris kindel, kas see sobib, ja sa kõhkled. Ebakindlus.“

„Et naistel ei ole esimesena käsi püsti jah?“ Intervjueeritav: „Ei ole. Ei ole, ei ole. Ei ole, seda küll ei ole.“

„Ja teine, mis ma olen märganud naiste puhul, on ikkagi võibolla see väiksem riskijulgus, mis tegelikult sageli ka ju käib võibolla rohkem kaasas kui meestega.“

See võib ühest küljest olla seotud ühiskondlik-kultuurilise soorolle puudutava ootusega, et naise peamine ülesanne on keskenduda pere ja kodu eest hoolitsemisele, mitte avaliku elu küsimuste lahendamisele, millega seondub meedia- ja avalikkuse tähelepanu. Teisalt võib see olla põhjustatud poliitilise karjääri ebaregulaarsusest ja -stabiilsusest (vt allpool). Võttes arvesse ka naiste suuremat perega seotud hoolduskoormust, ollakse taoliste karjäärivalikute kaalumisel kindlasti seetõttu ettevaatlikum ning hinnatakse riske meestest enam. See võib selgitada ka, miks naised, kes on juba poliitikasse sisenenud, teevad pigem vabatahtlikku tööd ja täidavad tugifunktsioone (nt organiseerivad üritusi, pakuvad toetust jne). Ka intervjueeritute arvates on naised juhikohtadele kandideerimise asemel rohkem valmis panustama vabatahtlikuna n-ö telgitagustes ning ühe intervjueeritava arvates võib just naiste suurem enesekriitilisus ja riskitaju olla põhjuseks, miks **naised on pigem valmis kandideerima kohalikul, mitte aga riiklikul tasandil:**

„Ja naised on valmis tegema kõikvõimalikku tööd. Et mingid konverentsid, mis iganes asjad, et alati leidub keegi, kes tegeleb seal, ma ei tea, pirukatega, kohvi tellimisega, muuga, väga hästi, ka tasuta jne.“

Ka ajakirjanikud töid fookusrühmas esile, et just naissoost allikad (eriti, kui nad ajakirjanikku ei tunne) tahavad intervjuuküsimusi eelnevalt ette teada, loobuvad kommentaarist või võtavad aega vastamiseks („Järjest tulevad äraütlemised ainult naistelt“). See võib olla seotud poliitikute tunnetusega, et meedia on naispoliitikute suhtes kriitilisem, ning et käitumisnormist üleastumist „karistab“ meedia nende puhul suurema tõenäosusega (vt selle kohta allpool). Sellest tunnetusest kantuna on arusaadav ka naiste ettevaatlikkus taoliste väljakutsete vastu võtmisel.

Institutsionaalsed takistused

Otsustusprotsess

Institutsionaalsed takistused on seotud erakonna toimimisega, ka erakonna võtmeisikute jt liikmete tõekspidamisega, mis kajastuvad erakonna toimimist puudutavates kirjapandud ning vaikimisi kehtivates reeglites, kokkulepetes ja tavades. Selliseid **erakonna alusdokumentides kehtestatud norme, eeskirju ja reegleid**, mis puudutavad erakonna toimimist ja otsuste tegemist, ning mis naiste osalemist poliitikas pärsiks, intervjuudes välja ei toodud. Pigem nähti, et kokkulepitud, formaalsed reeglid on samasugused nii meeste kui ka naiste jaoks, st et need ei kujuta naiste jaoks takistust, aga samas ei ole neid ka võimestavad. Formaalsete reeglitega seoses võib nende osalust takistav mõju ilmnedagi aga kaudselt, näiteks kui erakonna toetus teatud kandidaatidele (kampania toetus, asetus üldnimikirjas) on reeglitest tulenevalt seotud positsiooniga valimisnimikirjas või piirkonna juhatuses (nt kas tegu on ringkonna esinumbriga). See ühest küljest tagab küll toetuse jagamise läbipaistvuse, aga võib tähendada ka, et erakond toetab ennekõike neid (naisi), kes on juba tipp-poliitikasse jõudnud ja sellega seotud barjäärid (vähemalt osaliselt) ületanud.

„...lepitakse kokku reeglid, näiteks nii, et tele-eetrisse iga ringkonna top-3, või kohalikku lehte suur pilt esinumbrist teises mõõdus. Ehk siis nad ei ole individipsiifilised, me ei tee inimestele kampaniat. Kõikide ringkondade puhul see otsus tehakse ühtemoodi. Et see sõltub su positsioonist nimikirjas, et mitu sekundit eetriaega või mitu plakatit või kui suured plakatid.“

Otseselt naiste osalust takistava tegurina toodi intervjuudes välja aga erakonna organisatsioonikultuuri, sh seda, kuivõrd mitteformaalne ja kitsast isikute ringi hõlmav on otsustusprotsess. Ühe kriitilise aspektina ilmnis siin seetõttu erakonnajuhi jt võtmeisikute hoiakute ning väärtustega seonduv, mis määrab, kui soosiv on naiste osaluse suhtes erakond tervikuna. Näiteks on erakonna juhtfiguuridel „väravavahi“ roll naiste meediapilti jõudmisel – kui otsustatakse, keda saadetakse teledebattidesse erakonda esindama. Samuti on erakonnajuhil ja organisatsioonikultuuril laiemalt oluline roll meediast ja avalikkusest lähtuva pingest ning kriitika leevendamisel – olukorras, kus meedia võib olla ründav ja rohke avalik tähelepanu ebameeldiv, motiveerib poliitikas tegutsema see, kui organisatsiooni õhkkond (nais)poliitikut selle juures toetab. Organisatsioonikultuur võib intervjuueeritava sõnul olulist rolli mängida ka selles, kas ja kui kergekäeliselt tekivad (nais)poliitikul poliitikast lahkumise mõtted, ning rõhutati erakonnajuhi suurt rolli organisatsioonikultuuri ja sisekliima kujundamises.

„Et kui erakonnas on normaalne sisekliima, siis elatakse need, noh, välisrännakud nagu suhteliselt edukalt ikkagi üle. Et ma olen ju olnud erakonnas, kui on nagu halvad ajad ja siis, kui on nagu juht, kes nagu püüab kõik konfliktid lahendada, ja siis on nagu lihtsam olla.“

Lisaks sellele on erakonna juhi väärtused ja hoiakud määrava tähtsusega, kui tegemist on valimisnimikirjade koostamisega ja sellega, kuhu paigutuvad neis naised:

„Aga kindlasti laialt erakonnas seda läbi ei räägita, suhteliselt kitsas... ma arvan, et seal on põhiliselt ikkagi erakonna esimees ja võibolla peasekretär ja paar inimest, kes kursis on, kes neid kohti jagavad ja läbi räägivad. Et kitsas ring.“

Intervjuudest paistis silma ka erakonna piirkondliku esinduse ja selle juhtliikmete hoiakute olulisus küsimustes, kas ja kuivõrd naiste osalust peaks erakonnasiseste meetmetega toetama, sh milline peaks olema naiste osakaal ja asetus valimisnimikirjas. Piirkondade juhtide nägemus võis siinkohal erineda erakonna juhi/juhatuses omast ja intervjuudest ilmnest, et piirkonnas kokkulepitut ei lähe ka erakonnajuht kergekäeliselt muutma (isegi kui see naiste osalust pärsib):

„Nad ise leppisid kokku. Kui mina nüüd... kogu see piirkond on nõus. Kui mina lähen seda kokkulepet murdma, sest ma tahan, et mul oleks naine esinumber, mul ei ole mõtet tekitada uut pinget endale...“

Suur osa naiste osalusega seotud takistustest taanduvad sageli seega erakondade (piirkondlike) juhtide jt mõjukamate liikmete tõekspidamistele ja väärtustele, samuti nende omavahelistele kokkulepetele. Nii kaua, **kuni tegemist on kirja panemata põhimõtetega, jääb naiste osalust pärssima organisatsiooni sisepoliitiline „must kast“, kus tehtavad otsused ja kokkulepped ei ole läbipaistvad ning tulenevad pigem üksikisiku(te) kaalutlustest.** Naiste osalust toetatakse, kui erakonnajuhi jt isikute väärtused seda võimaldavad. Kui taolist (sise)poliitikat aga ei formaliseerita, siis võib suund muutuda olude või erakonnajuhi vahetumisega.

Seonduva teemaarendusena kerkis siin esile **sotsiaalsete võrgustike ja mitteformaalse suhtluse tähtsus erakondliku karjääri tegemisel.** Intervjueeritavad tunnetasid, et edukus erakonnas (ja seeläbi poliitikas laiemalt) sõltub võimalusest veeta aega õhtuti ja nädalavahetustel „õlleklaasi taga“ või suitsunurgas ning **luua seeläbi sotsiaalseid sidemeid, sõlmida kokkuleppeid jne.** Kuna naised aga sageli ei saa (nt perekohustuste tõttu) või ei taha mitteformaalseid kokkuleppeid sõlmida, siis võib see kujuneda üheks põhjuseks, mis intervjueeritavate hinnangul muutub naiste jaoks barjääriks poliitiku karjäärivalikul:

„Ehk et õlleklaasi taga ei räägita või suitsunurgas koos ei räägita või et mingeid ühiseid hobisid ei ole, või panustatakse oma vaba aega rohkem teistesse asjadesse, kui sellisele grupisidemete tekkimisele, siis tegelikult sinna vahele on keerulisem pärast minna. Ja kui ka on mingit positsiooni vaja täita või mingit muud asja siis teha poliitikas, siis on ju alati lihtsam valida, mitte sellepärast, et ta on mees, kedagi sinna, vaid sellepärast, et teda tuntakse rohkem. Ja siis tuleb see kindlasti palju lihtsamini, see, et ma võtan selle mehe. Et ma olen ju temaga siin sagedasti kokku saanud, tunnen teda hästi ja selle pealt siis tekibki see, et kes liigub edasi ja kes mitte.“

„Teate, ma olen kuulnud sellest, et tehakse mingisuguseid diile, ja ma olen seda ka näinud pealt.“

„Aga milles jällegi mehed on tugevamad, on sellised diilide kokkuleppimine, noh stiilis et ma ei tea, et sina esindad mingit.. ma ei tea, Harjumaad, ja siis sa nagu ütled, et vot, meie kandidaadid on need, et toetage vot neid, eks ole, et ma ei tea, Tartumaa omasid, eks ole. Et seda ma ei ole kohanud, et naised väga teeksid selliseid diile.“

„Seal võiks, eks ole, olla see, et me objektiivselt hindame, kes milleks sobib, kes millega hakkama saab. Ja kui natukene oma halle ajurakke kasutada, siis on võimalik see välja kaaluda ka ilma, et peaks olema sellist, noh...ma ei tea, siukest väga tihedaid, ütleme, kollegiaalseid või omavahelisi suhteid.“

„See tegelikult viitab, et kogu kaasamissüsteem on hierarhiline, onupojalik, „meie siin kambas“, „meie siin otsustame“ [...] See ei lähtu avatud mängureeglitest algusest peale ja siis ei ole vahet, oled sa puudega inimene, venelane, naine, gei... sa lihtsalt ei kvalifitseeru, sa oled puudulik...sa ei ole omade poiste kambas.“

Sellele, et mitteformaalsetele protsessidele ja tavadele tuginev kandidaatide ülesseadmise süsteem pärsib naiste osalust, on mitmel juhul ka kirjanduses viidatud. On leitud, et süsteemides, kus kandidaatide ülesseadmise ja valimisnimekirjade koostamise protsess põhineb selgetel reeglitel ning on läbipaistev, on naistel parem võimalus valimisnimekirjadesse pääseda ja valituks osutada kui mitteformaalsemates protsessides (Caul, 1999; Matland & Montgomery, 2003; Norris, 1993).

Meeste ajalooliselt suurema osakaalu tõttu **tajutakse poliitikat nn meeste mänguväljana.** Näiteks nähti oma kogemusele tuginedes, et naised pelgavad sõna võtta, kui nad on laua taga meestega

võrreldes (olulises) vähemuses. See on kinnitus ka varasemale teadmisele, et üksi või mõne toetava häälega on raske naistel tõstatada oma teemasid, neid teemasid on oponentidel kerge kõrvale lükata ning naisel, kes neid tõstatavad, on oht marginaliseeruda (Anniste et al., 2020; Paxton & Hughes, 2016).

„Seda ma tean ise omast kogemusest väga hästi. Kui neid naisi seal laua taga oli viis, ütleme, iga kord ei olnud kõiki ka kohal, siis need naised olid vait.“

„Poliitika puhul kogu see pilt ju ikkagi annab ühiskonda tagasisidet.. et kas ta on julgustav... [või] on ta pigem seda signaali saatev, et ongi keeruline.. ongi otsustajate hulgas ikkagi mehed ülekaalus [...] see võib mõjuda ikkagi niipidi, et tegelikult tõmbab seda innukust maha tüdrukute ja naiste hulgas... kui sa näed, et lõpuks ongi see pilt selline, et sul „ongi ainult kaabud“ ja kogu lugu...“

„Kuna ma olin seal üksi, kõik teised olid keskealsed mehed, mõni noorem mees ka sekka, aga ikkagi, siis oligi nagu, ma justkui rääkisin nagu... see ei saanud üldse mingit nagu kõlapinda.“

„Kuna ees on mehi väga palju ja nende sellised, ütleme, omavahelised suhted või sõbrasuhted, eks ole, sotsiaalsed sidemed, on siiski seal meeste grupis rohkem levinud, siis naistel nendesotsiaalses sidemetesse on tahtmist võibolla isegi vähem siseneda või panustada.“

Naiste vähesus poliitikas on aga seega nii põhjus kui ka tagajärg, mis nende suuremat osalust takistab. Kokkuvõttes soodustab see status quo'd, kus **mehed paigutatakse valimisnimekirjades ja muid ametikohti täites järjepidevalt kõrgematele positsioonidele**, nad koguvad seeläbi rohkem tuntutust ja hääli, ning see saab järgmistel valimistel argumendiks, et paigutada nad taas kaalukamale positsioonile.

„Kui ma praegu sulle annan selle aseesimehe koha, siis järgmine kord on täpselt seesama, sa ütled, et sa pead olema nimekirjas kõrgel kohal ja siis sa pead saama selle positsiooni selle pärast, et sa oled kõrgel kohal, kuna sa võitsid palju hääli.“

„Kõik need mehed tulevad mulle selle jutuga, et ma olen saanud palju hääli, et ma pean saama ministriks, aga kui ma nüüd seda naist ministriks ei tõsta, siis järgmine kord mul on jälle eks ole see mees seal esinumber ja naine ei ole jne eks ole... et see on see nõiarang.“

Mitmel juhul ilmnes, et erakonnaga liituma ja lihtliikmena tegutsema ei ole naisi poliitikasse üldjuhul raske värvata ja kui vaadata erakonna liikmeskondade koosseisu, siis üldjuhul ongi seal naisi ja mehi võrdselt. Küll aga on kõrgematele positsioonidele liikumisel otsusetegijaks sageli pigem mees. Kuivõrd värbamisel tuginetakse oma isiklikele suhtlusvõrgustikele ja inimestel on oma vahetus tutvusringkonnas rohkem just endaga samast soost inimesi, siis viib see olukorrani, kus kandideerimisettepaneku saavadki pigem meespoliitikud.

„Ma arvan, et esimene takistus on see, et need, kes nimekirju kokku panevad, nad kutsuvad oma tutvusringkonda, oma tuttavaid. Ja valdavalt on nimekirja kokku panijad mehed, neil on kergem kutsuda inimest, kellega nad 30 aastat tagasi midagi tegid.“

Poliitikakarjääri ebastabiilsus

Naistes võib ebakindlust tekitada ja barjääriks osutada ka poliitikakarjääri ebastabiilsus ning poliitiliste ametikohtade „tähtajalisus“. Kuna poliitika töös mängib suurt rolli valimiste tsüklilisus ning inimesel puudub kindlus, kas tal on ametikoht ja positsioon ning sellega seonduv sissetulek ka (lähi)tulevikus, siis võivad naised eelistada stabiilsemaid ametikohti ning karjääriteid. Kardetakse ka seda, et tegevus poliitikuna võtab ära võimalused muudes valdkondades edu saavutada.

„Ja teiseks on ta päris ebastabiilne amet. Ehk et kui sa teed mingit normaalset tööd, siis on suur tõenäosus, et isegi, kui see ettevõtte ära kaob, saad sa sama tööd teha sarnases valdkonnas. Poliitikas on nii, et kui sa oled väga silmapaistev poliitik ja mingil põhjusel enam tagasivalitud ei saa, siis on mitu hoiatavat näidet, kus sa enam mitte midagi teha ei saa. [...] Kõik ukSED on kinni, mitte kuhugi sa enam ei kõlba. [...] Et naised on alalhoidlikumad karjääri mõttes nagu mõeldes.“

„Võibolla ta on väga alalhoidlik, mõtleb ka, et valitsus on väga lühiajaline, ja võibolla tal on selline pikem plaan.“

„Kogu see tegevus on ebastabiilne, alates sellest, kuidas töögraafikud on, ja lõpetades sellega, et homme sa võid olla töötu.“

„Kui me mõtleme üldse kogu selle poliitika peale, [...], siis naise jaoks on see hästi ebastabiilne tegevus või siis väljakutse. [...] Kui ta läheb poliitikasse, [...] mingi hetk ta võib olla tipus ja järgmisel päeval ta ei osutu valituks ja ongi kõik. Ma arvan, et see hirm naistes on suur, et see on midagi ebamäära.“

Kui töö nõuab palju kompromisse pereelu arvelt, võib see olla argumendiks, miks naised otsustavad poliitikukarjääri mitte valida. Mitteformaalsel suhtlusel on igas organisatsioonis oluline roll, eelnevalt aga nägime, et poliitilise karjääri kontekstis peetakse seda isegi üheks kriitiliseks edu tagajaks. Kuivõrd seltskondlikud üritused ja mitteformaalne suhtlus toimuvad sageli just töövälisel ajal, seondub see otseselt töö- ja pereelu ühitamise võimalustega, kus naised peavad sageli rohkem pingutusi tegema. Teemaga seonduvalt toodi aga välja, et ka erakonna ametlikud kohtumised ja koosolekud toimuvad tihtipeale just (nt õhtuti) väljaspool regulaarset tööaega. See seab taas takistusi (nais) poliitikutele, kel on peres väikesed lapsed või teised hooldatavad, eriti kui pole tugevat sotsiaalset tugivõrgustikku (nt partnerit, vanavanemaid), kes taolistel juhtudel toetaksid (vt ka Nemec, 2015). Sotsiaalse tugistruktuuri tähtsust, teiste pereliikmete toetust ja paarisuhte mõõtme olulisust märgiti seetõttu intervjuudes oluliste teguritena, mis aitavad naisel poliitikas osaleda:

„Näiteks erakonna juhatuse koosolekud toimuvad enamasti õhtuti, nädalavahetusel. Et selles mõttes ikkagi, ongi, et kui sul on väikesed lapsed, sul peab ikkagi olema ka kodus tugi olemas. Et mees, kes saab aru, mis sa siin teed, või on valmis lapsi hoidma...“

„Kui sa saad nüüd nagu professionaalseks poliitikuks, siis sa võid teha normaaltundides tööd, aga kui sa tahad midagi saavutada, siis sa teed nagu ka ületunde. Sa pead olema valmis tegema neid õhtuti ja nädalavahetuseti. Ja seal tuleb kuskil mingi takistus ette, kus naistel ei ole nii kerge ainult tööd teha. Neil on teistsugused kohustused ka.“

Partei võtmeisikute ja ka erakonnaliikmete hoiakud naiste (osaluse) suhtes, samuti see, kuivõrd on erakonnas tavaks teha olulisi otsuseid, kasutades mitteametlikke otsustusformaate, ning korraldada olulisi arutelusid ebaregulaarsetel tööaegadel, milline peab tõsiselt võetav naispoliitik välimuselt olema jne, on seotud laiemate ühiskondlike tõekspidamistega naise rolli kohta ühiskonnas, sh millised on talle sobilikud ülesanded perekonnas ja avalikus sfääris.

Meedia

Viimane takistuste kategooria on seotud meedia toimimisest tulenevate barjääridega. Need on osaliselt seotud laiemate ühiskondlike tõekspidamistega naiste rolli kohta, samuti aga ajakirjanduse töörutiini ja -loogikaga.

Pidev meediatähelepanu

Ühe peamise tegurina, mis naisi aktiivsest poliitikast eemale pelutab, joonistus tehtud intervjuudest välja avalikkuse ja meediatähelepanu intensiivsus, mida peljatakse. Pidev meediasurve käib poliitiku tööga paratamatult kaasas, kuid mõjub intervjuueeritavate hinnangul kurnavalt (ja veidi ka hirmutavalt).

„Ja ka avalik tähelepanu, kui ootamatult tuleb, ta on raske kõigile. Ükskõik, kas sa oled mees või naine.“

„Aga... ja teine asi, ma ei oska niimoodi oma kogemusest rääkida, samas kui ma loen selle kohta, siis ikkagi hästi palju tuuakse välja seda meediasurvet ja avalikku tähelepanu. [...] Ta võib motivatsiooni nagu mõjutada, mis tuleneb ettekujutustest, mida poliitikukarjäär ja töö eeldab, eks ole. Tähelepanu all olek.“

Meediapildis olek on samas poliitiku töö seisukohast oluline kohustus, kujundades poliitiku ning laiemalt erakonna ühiskondlikku nägu. Kuigi naispoliitikud tõid esile, et avalik tähelepanu väsitab, siis tulemused näitasid, et meediapilti saamine võib omakorda olla naiste jaoks raskendatud. Kuna naisi on erakondade nimekirjades vähem ning nad asuvad madalamatel positsioonidel (sh valimisnimekirjades), siis on ka nende meediakajastuse maht nii tele- kui ka trükimeedias üldiselt väiksem (Ester et al., 2020). Teame ka seda, et naisi esitletakse meedialugudes sagedamini kõrval-, mitte pearollis, nagu mehi (ibid.), ning seda tõdeti ka intervjuude käigus.

„Aga see pildil olemine, naise puhul, see on palju raskem saavutada.“

Seega meediatähelepanuga seotud pinged on naispoliitikute suunal mitmetahuline – ühest küljest on avalik tähelepanu vajalik platvorm, poliitiku tööga kaasnev kohustus ning võimalus, samas on seda isiklikust seisukohast aga raske taluda. Teisalt on avaliku tähelepanu püüdmine omaette stressor, kuna meediapilti jõudmine ja seal püsimine on naiste jaoks keerulisem ning nad peavad selleks meestest rohkem jõupingutusi tegema.

Kallutatud meediakajastus

Avalikkuse tähelepanu võib naissoost poliitikute jaoks raskemini talutavaks teha see, kuidas poliitikut kajastatakse. Naissoost poliitikuid võidakse meedialugudes kujutada soostereotüüpselt (Ester et al., 2020). Taolised üksikjuhtumid avaldavad kuvandile poliitikast, poliitikutest ja meediast olulist mõju – ja seda tugevamat, mida tuntuma isikuga on tegemist. Ka intervjuudes toodi näiteid, kus sisuliste küsimuste kajastamise asemel kalduti rääkima hoopis poliitiku pereelust või välimusest. Nii avalikkuse kui ka erakonnakaaslaste poolt välimuse esile tõstmist peeti väga häirivaks, kuna tajuti, et see kahandab poliitiku tõsiseltvõetavust.

„Ainuke probleem, mis mul oli, oli sellega, et topiti nina minu pereellu. Et ühesõnaga see oli päris vastik. Minu laste pildid, minu lastelaste pildid, see kõik on vastik. Minu pereelu pole teiste asi, aga noh, ei võeta kuulda.“

„Et mina räägin töö asjus, ma võin kommenteerida eelnõusid, esindada oma erakonna seisukohti... minu jaoks on tõesti nagu üllatav see, kui küsitakse pere kohta või mis lapsed arvavad või et oi, miks teil täna selline kleit seljas on.“

„Ja vabariigi selles... presidendi... aasta vastuvõtul, peale presidendikõnet [...] samuti mingi kaamera tuleb, et muidugi olen nõus rääkima. Ja mina mõtlen, et mult küsitakse presidendi kõne kohta. [...] Et minu jaoks oli hea kõne, ma hea meelega oleks kommenteerinud, ja siis pannakse kaamera käima ja öeldakse, no keerutage. Et kleiti filmida. [...] Ja mind häirib.“

„Noh, ega see ei ole... kuidagi meeldiv, ütleme niimoodi. Meedia surub peale just seda naiselikku poolt. Võta kaalust alla, tee rinnaoperatsiooni, mida iganes. See on vastik.“

Meediakajastuse sisu võib naiste jaoks poliitilise karjääri teel kujuneda takistuseks, kuna leiti, et meedia suhtub naispoliitikutesse kriitilisemalt. Näiteks leidsid uuringus osalenud ajakirjanikud, et meessoost ja naissoost poliitikutele lubatakse erinevat käitumist (nt meeste puhul on vastuvõetavam, kui nad käituvad ebaviisakalt, ärrituvad, on oma ütlemites teravad või emotsionaalsed), naiste puhul võimendab ja karistab meedia (või ka avalikkus laiemalt) seda aga suurema tõenäosusega. Ka intervjuueeritud märkisid, et kuigi meedia suhtub poliitikutesse üldiselt kriitiliselt, siis naiste suunal on see sageli ebameeldivam, kohati isegi alandav.

„Eks avalikkus, meedia, on ka muidu naiste suhtes tähelepanelikum, sageli ka kriitilisem ja ... on võibolla väga varmselt vigu naeruvääristama, kui mehe puhul samasugused mingid vead või asjad, eks ole, ei pälvi sugugi nii suurt tähelepanu või ei tundu nii ebaloogilised.“

„Kui halvasti kirjutatakse, siis... toon on kuidagi isiklikum ja alandavam või nagu... noh, inetum. Et ajakirjanikud lubavad endale nagu nõmedat tooni või nagu sellist pisendamist läbi soo.“

„Ja nüüd Eestis mulle kogu aeg meenutati seda, et ma olen nõrk, sest ma olen naine, ma olen teistmoodi, ma ei saa hakkama, ma ei saa hakkama. Ja öelda, et see ei mõju...“

„Mehed võivad endale lubada ebaviisakust või ärritumist näiteks.. see paistab okei, aga niipea kui naine ärritub, siis reaktsioon muutub kohe väga vaenulikuks.“

Seoses avalikkuse teravdatud kriitikameelega naiste suhtes kerkis esile ka meedia kalduvus esitada naispoliitikutele rohkem kahtlusi nende pädevuse ja võimekuse kohta täita tipp-poliitiku või -juhi rolli. Kuigi siin rõhutasid nii ajakirjanikud kui ka poliitikud inimese enda rolli ja vastutust selles, kuidas teda meedias kujutatakse, tundsid mitmed poliitikud, et kui naine kandideerib mõnele juhtivale positsioonile, tuleb tal enda asjatundlikkuse ning sobivuse tõendamiseks rohkem vaeva näha. Toodi näiteid, kus naissoost eksperti kritiseeritakse, kõnetatakse ja sildistatakse halvustavalt soopõhiselt. Samuti on tajutud suhtumist, et naise edu ei ole selgitatav tema enda võimekuse ja panusega, vaid eeldab mõne mõjuka (meessoost) poliitiku „eestkostet“.

„Et küsitakse minu puhul, kas ma saan tööga hakkama, kui [meessoost] eakaaslased kaks [astet] madalama haridusega ei pidanud sellisele küsimusele vastama.“

„Suhtuti nii, et ma sain ministriks selle pärast, et keegi mind sinna pani. Ometigi [...] ma olin saanud väga palju hääli, mul oli väga kõva mandaat. Aga suhtumine väljastpoolt paistis nii, et keegi pani mind sinna.“

„Hästi palju on kinni, et kuidas sa ise suhtled ja ise ennast kehtestad.“

„Ma pidevalt sain, kuulge, mis kogemused teil on [...] Siis ma huvi pärast võtsin lihtsalt [meespoliitiku] CV lahti. [...] Ja vastu on sul tegelikult mehed, kelle kogemus on ainult poliitikast, kelle esimene töökoht [...] on Riigikogu liige, teine töökoht on minister. Noh.. ja sa ütled, et mul ei ole kogemust! Et ma ei saa hakkama?! Millele tuginedes?“

„Et ma naine olen, võibolla ma olen mõnikord pidanud rohkem tööd tegema, et olla veenev.“

„Ja inimene ütleb, et no jaa, siis mul on küsimus sellele NATO-tädile ka... [...] See on... noh, ühesõnaga sa saad need naised kuidagi sinna üldse, et nad on saanud ühte paneeli on saanud kaks naist üldse ja siis neid... mitte sa ei küsi, et ma küsin selle siseministrionu käest, vaid et ei, ma küsin selle NATO-tädi käest. Noh.. hinnang otsaette.“

Nendele hoiakutele viitab ka Eesti inimeste valimiskäitumine – suur osa valijatest (kes on seejuures seisukohal, et naiste suurem osalus poliitikas on vajalik) annab oma hääle pigem siiski meeskandidaadile. Näiteks viimastel kohalikel ja Riigikogu valimistel hääletas naiskandidaadi poolt vaid 20% vastajatest, Euroopa Parlamendi valimistel oli neid veidi enam (28%) (Haugas & Nuiamäe, 2019; Turu-uuringute AS, 2016).

Põhjuseid, miks meediakajastus võib sooliselt kallutatuks kujuneda, on seega mitmeid ja eelnevalt kirjeldatud ühiskondlikud soostereotüübid on siin üheks mõjutajaks. Näiteks asjaolu, et poliitikaajakirjanikest valdava osa moodustavad keskealised mehed, võib soodustada sooliselt kallutatud pilti ka meediakajastuses (Ester *et al.*, 2020):

„Poliitikaajakirjanikud on väga paljud valged keskealised mehed, neile sobib suhelda valgete keskealiste meestega. [...] neil on lihtsam nendega rääkida kui minuga. Ma tunnen raskust nendega suhestuda, et ma tunnen, et ma olen nende jaoks nagu... nad ei oska minuga suhelda.“

Meediapildi võib muuta kallutatuks aga ka ajakirjanike ja toimetuste esmane eesmärk taotleda erakondlikku tasakaalustatust, mis piirab inimeste ringi, kes konkreetse valdkonna või teemaga seoses kajastust saavad. Mõnel juhul lisandub siin veel teisigi kitsendajaid, nt venekeelse meedia puhul keeleoskus, tele- ja raadiosaadete puhul muutub ajakirjanduse seisukohast oluliseks esinemisoskus. Lisaks on siin roll erakonnal endal, kes otsustab, keda saadetakse näiteks teledebattidesse erakonda esindama (näiteks ajakirjanikud ei näinud võimalust seda ise väga mõjutada).

Eelnevast tulenevalt (st pidev avalikkuse tähelepanu all olek, soostereotüüpne käsitus, suurem kriitilisus) tajutakse meediat ründava ja konfliktse, mis on üks olulisi põhjuseid, miks naised (tipp-) poliitikasse siseneda ei soovi. Meediaartikleid vaadates nägime seevastu, et naispoliitikutega seotud valimisse sattunud meediakajastus on meestega võrreldes pigem rahulikum, tasakaalukam ja vähem hinnanguline ning intriigidelle apelleeriv. Seega, kuigi meediakajastus ei ole enamasti ründav ega anna negatiivseid hinnanguid (ning teeb seda naiste suhtes kohati isegi vähem), siis näib, et **subjektiivsel tasandil on igasugune kriitiline tähelepanu olulise mõjuga ning kujutab seeläbi barjääri ka tipp-poliitikas osalemisele**. Üksikud sooliselt tugevalt kallutatud meediakajastused mõjutavad seega ettekujutust meediast kui tervikust.

III Kuidas saavutada esinduskogudes sooline tasakaal

Uurides, mida on teinud riigid, kus naiste osakaal on parlamendis suurem kui Eestis või kus on saavutatud sooline tasakaal, on keeruline välja tuua ühte lähenemist või abinõu, mille kasutamine kohest edu tooks. Meeles tuleks ka pidada seda, et mitmes Euroopa ja lääneriigis läks pärast naistele valimisõiguse laienemist palju aastaid, enne kui naised saavutasid parlamendis ka üksnes 10% suuruse osakaalu (Rootsis 32, Madalmaades 60, Ühendkuningriigis ja USAs 70 aastat). Euroopa Soolise Võrdõiguslikkuse Instituudi (EIGE) soolise võrdõiguslikkuse indeksi võimukategooria edetabelis troonivates riikides, nagu Rootsi, Prantsusmaa ja Soome, on kasutusel erinevad lähenemisviisid seadusega kehtestatud abinõudest vabatahtlike kvootideni. Naiste osakaalu esinduskogudes mõjutab ka riigi laiem ühiskondlik-kultuuriline kontekst, sh valimis- ja parteisüsteem.

Näiteks Soomes on võrdlemisi suurt naiste osakaalu Eduskunnas seletatud naiste kõrge haridustaseme ja meestega võrdse osalemisega tööturul, samuti tugevate sõltumatute poliitiliste naisorganisatsioonidega ning riigi poliitilise süsteemiga (Holli & Kantola, 2005). Soome erakondades on kasutusel ka vabatahtlikud kvoodid, olenevalt parteist kas juhatuse valimisel või valimisnimekirja koostamisel. Kuna Soomes on kasutusel avatud nimekirjadega proportsionaalne valimissüsteem, ei ole sookvoote valimisnimekirjades kasutusele võetud, kuna need poleks efektiivsed. Selle asemel on vasakpoolsetel ning mitmetel parempoolsetel või konservatiivsetel parteidel ametlikult oma otsustuskogudesse valimisel kasutusel parteisisesed kvoodid (Kantola, 2019). Seetõttu mõjutab naiste esindatust valitsuses oluliselt see, millised erakonnad koalitsiooni moodustavad.

Rootsile on aga soolise tasakaalu poole püüdlisel edu toonud kõrge majandusareng, ühiskonnas valitsev sooline võrdõiguslikkus, ühiskonna ilmalikustumine, parteides kasutusel olevad sookvoodid (olenevalt erakonnast nt tõmblukk-valimisnimekiri) ning proportsionaalne valimissüsteem (Wide, 2011). Samamoodi nagu Soomes omasid ka Rootsis soolise tasakaalu saavutamisel võtmetähtsust erakondade naisühendused, tugevad naisliikumised ning akadeemilised soouuringud, mis soodustasid soolise võrdsuse teema jõudmist parlamendis peetavatesse debattidesse (Freidenvall, 2013).

Pelgalt naiste sotsiaal-majandusliku staatuse paranemine ei taga tingimata naiste laialdasemat poliitikas osalemist (Atkeson, 2003). Samuti ei ole sarnase kultuurilise ja sotsiaal-majandusliku taustaga ühiskondades naiste poliitiline osalus võrreldav (Norris & Inglehart, 2001). Sellepärast on jõutud järeldusele, et naiste võimalusi ja valmisolekut poliitikas osaleda mõjutavad enim poliitiline süsteem, valimissüsteem, parteisüsteem ning erakondades toimuv valikuprotsess (Dahlerup, 2017; EIGE, 2015; Lovenduski & Norris, 1993). Naise osakaal parlamendis on keskmiselt kõrgem riikides, kus on kasutusel proportsionaalne valimissüsteem (Dahlerup, 2017) Just proportsionaalse valimissüsteemi puhul on võimalik rakendada ka nn tõmblukk-valimisnimekirju (EIGE, 2015) Ka Eestit iseloomustav erakondade paljusus ja nende pidev juurdeteke mõjuvad naiste võimalustele valituks saada pigem soosivalt (Norris & Inglehart, 2001).

Euroopa niinimetatud vanades demokraatias on meeste domineerimise lõpetamine poliitikas toimunud eelkõige erakondades toimunud muutuste kaudu (Dahlerup & Leijenaar, 2013), kuid erinevad ühiskondlikud liikumised, sh naisliikumine, nagu juba kirjeldatud Soome ja Rootsi näites, kutsusid reformid esile. Erakondade roll on olnud tähtsaim seetõttu, et nad kontrollivad valimistel kandideerijate nimetamise ning nimekirjadesse asetamise küsimusi. Lääneriikides on sellega seoses uuritud parteide ning nende sisekultuuri osatähtsust naiste poliitikas osalemise toetamisel (Dahlerup, 2017; EIGE, 2015; Norris & Inglehart, 2001). Seejuures on täheldatud, et osades riikides on poliitilised parteid vanemad kui 100 aastat ehk nende traditsioonid ja reeglid pärinevad osaliselt ajast enne naiste poliitikasse tulemist, mis võib mõjuda naiste osalemisele poliitikas pärssivalt. Eestis on aga iseseisvuse taastamise järel kõik erakonnad asunud tegutsema olukorras, kus naised olid juba poliitikas, ehkki demokraatliku traditsiooni pika katkestuse kontekstis.

Naiste osalemist poliitilises otsustusprotsessis toetab see, kui poliitiline eliit, sh erakonna juhtkond, väärtustab võrdõiguslikkust (Dahlerup, 2017; EIGE, 2015). Võrdõiguslikkust kui väärtushoiakut leiab paljudes riikides rohkem poliitilise spektri vasakul poolel ja rohelistes erakondades, just vasakpoolsetes erakondades on nähtud poliitikas alaesindatud rühmade edutajaid (Paxton *et al.*, 2007). Erinevate riikide parlamendi fraktsioonide soolist koosseisu uurides on leitud, et enim on naisi roheparteid (Dahlerup, 2017).

Naiste organiseerumiseta ei oleks riikides, kus on saavutatud parlamendis 30–40% naiste osakaal, naiste sellist esindatust saavutatud. Seda kinnitavad nii viimasel kümnendil tehtud süvasissevaated riikide kogemusse kui ka tagasivaated ajalukku (Dahlerup & Leijenaar, 2013; Lovenduski & Norris, 1993). Naiste koostegutsemise hulka võib arvata parlamentide naissoost saadikute ühenduste tegevuse, parteide naisühendused, sõltumatud naisteühendused ja rohujuuresandi liikumised, samuti naistele suunatud kutseliidud ja naiste lobiorganisatsioonid. Paljudes Lääne-Euroopa riikides 1970ndatel ja 1980ndatel ning Ida-Euroopa riikides nullindatel loodud riiklikud soolise võrdõiguslikkuse organid osalesid samuti aktiivselt avalikus arutelus naiste osalemise üle poliitikas ja teistes ühiskondlikku elu suunavates institutsioonides (Dahlerup, 2017; Holli & Kantola, 2005).

Naisliikumiste püüdlusi saavutada esinduskogudes sooline tasakaal on rakendanud mitmes riigis jõuliselt just meessoost poliitikud: Rootsis O. Palme (1972), Hispaanias J. Zapatero (2007), Prantsusmaal F. Mitterrand (1981) ja N. Sarkozy (2007). Samas on olnud naissoost riigipäid või valitsusjuhte, kes peamiselt oma konservatiivsete poliitiliste seisukohtade tõttu ei ole soolisele võrdsusele valitsemisel kaasa aidanud. Näiteks 1979. aastal ÜK peaministriks saanud M. Thatcheri kabinetis ei olnud ühtegi naist. Saksamaa liidukantsler A. Merkel ei ole oma pika kantsleriks oleku aja jooksul toetanud võrdõiguslikkuse poliitikat ega naiste õigusi (Geissel, 2013). Maailma esimese sooliselt tasakaalus valitsuse moodustamise au kuulub aga siiski naisele. Norra peaminister Gro Harlem Brundtlandi teise valitsemisaja (1986–1989) 18 ministrist kaheksa olid naised (Dahlerup & Leijenaar, 2013).

Naiste ja meeste võrdsuse küsimus Eesti erakondades

Taagepera vähemuste kahanemise seaduse põhjal tehtud analüüsi järgi ei ole naiste riigikokku valituks osutumise suurimaks takistuseks valijate tasandil tehtud otsused, nagu on varem sageli eeldatud, vaid väljajäämine erakonna juhatusest ja valimisnimekirjast (Allik, 2010). Seega on naiste osakaalu suurendamiseks poliitikas kriitiliselt tähtis pöörata tähelepanu sellele, kuidas langetavad otsuseid erakonnad ning milline on naiste osakaal erakondade juhatustes (Haugas & Nuiamäe, 2019). Naiste osakaalus valimisnimekirjades on nähtud seost naiste osakaaluga erakondade juhatustes (Kittilson, 2006) ning see peab tõenäoliselt paika ka Eestis (Kangur, 2004). Eestis moodustavad erakondade liikmeskonnast naised sisuliselt poole. Kõige enam on naisi 2020. aasta jaanuari andmetel Keskerakonnas (57%) ning vähim erakonnas Eesti 200 (43%). Erakondade juhatustes on naisi 2020. aasta oktoobri andmetel vahemikus 19–48%. Kõige vähem on naisi Isamaa juhatuses, kõige rohkem SDEs.

Kuna naiste osakaalu suurendamiseks esinduskogudes on erakondadel ja eriti erakondade juhtfiguuridel võtmeroll, uuris Praxis naissoost poliitikutel, kuidas suhtuvad soolise võrdsuse küsimusse erakonnad.

Mõni erand välja arvata, valitseb intervjuude järgi erakondades üksmeelne arusaam, et naiste osalemine poliitikas on oluline ja naised peaksid kandideerima esinduskogudesse ja tegutsema nii erakondade juhatustes kui ka osalema otsuste tegemises laiemalt. Erinev on lähenemine küsimusele, kuidas seda saavutada ja milline võiks olla soovitud naiste osakaal. Piiranguna nähti, et

valimisnimekirju ei ole praegu võimalik koostada nii, et kõigis ringkondades oleks nimekirjades naisi meestega võrdselt esindatud. Takistustena mainiti ka naiste suuremat passiivsust ja enesekriitilisust kandideerimisel.

„No kujuta ette olukorda, kus [erakonna nimi] juhatusse toodaks mingi nimekiri, kus poleks ühtegi naist ja keegi ei võtaks selle teema üles, see pole mõeldav.“

„No meil on alati olnud selline ambitsioon, et me teeme tõmbluku põhimõttel nimekirju. Aga ei mängi välja, naised ei lähe kandideerima.“

Samas toodi välja ka üksikuid vastupidiseid näiteid, mille järgi naiste osalus näiteks erakonna juhatuses ei ole intervjueritu hinnangul erakonna jaoks tähtis ning seejuures ei tehta pingutusi naiste erakonda värbamiseks. Naiste vähesust poliitikas peetakse sellisel juhul millekski, mille pärast peavad muretsema naised ise, mitte erakond või ühiskond tervikuna.

„Juhatuses ei peeta üldse oluliseks, noh, lihtsalt et... noh, ma saan aru, et sellise üldise välise surve alusel peetakse oluliseks, et muidu nagu näägutatakse, aga mitte sisemise sunnina.“

„Eks siin on erinevaid arvamusi, on neid, kes ütlevad, et, jah, tegelikult sellega võiks tegeleda, aga on ka suhtumist, et tooge [siia] need head naised, küll me siis valime. /.../ Et seda ei tajuta, et see on tegelikult erakonna ja ühiskonna küsimus. Vaid et see on nagu naiste küsimus, kui te tahate, et teid [enam] oleks, tooge siis nad.“

Mõnel juhul leidis aga naiste erakondliku positsiooni küsimusega tegelemine vastuseisu. Näiteks kirjeldati, kuidas naissoost poliitik sai erakonna juhtfiguuride pahameele osaliseks, kuna oli analüüsinud, millistele kohtadele erakonna naispoliitikutid valimisnimekirjades asetati, ning leidnud, et just tema erakond oli naisi toetanud kõige vähem.

„Ma tegin pärast valimisi kõikide erakondade kohta analüüsi, kuidas nad paigutati valimisnimekirjades ja ringkonnanimikirjades. (...) Ja noh, meie tulemus oli seal üks kehvemaid. (...) Aga ma tõin teiste omad ka võrdluseks kõrvale ja siis esitasin meie enda erakonna omad, aga see pälvis erakonnasisest pahameelt. Juhatus ja fraktsiooni osas väga suurt pahameelt, et see on jumalavallatu ja lubamatu analüüs.“

Intervjueritu kirjeldas seejuures, mida ta erakonnas, sealhulgas naiskogus tegutsedes naiste toetamiseks tegi, kuid millest erakonna juhtliikmete vähese toetuse või vastuseisu tõttu viimaks loobus.

„...ma olen sellest rääkinud, me oleme otsinud naisi, me oleme naisi koolitanud, sest naistel on see sama, see enesekindlus vajab tõstmist, ka mingid asjad, millele tuleb tähelepanu pöörata. (...) Et kõige sellega tegelenud, pluss siis nende samade analüüsidega ja konkreetsete võrdlustega teiste erakondadega, teiste riikidega välja toonud, miks see nagu on positiivne. Nii et... sellega kõigega on tegeletud, aga noh, nüüd mina enam oma ressursse sinna ei kuluta.“

„Meil on ju ka kogu aeg olnud neid inimesi, kes toetavad naisi, ja selles mõttes ei ole nüüd nii must-valge see situatsioon, aga muidugi, üks mingid tsüklid on ja praegusel hetkel on ju näha, et meil on tõsiselt erakonna juhtkonna tasemel, juhi tasemel padukonservatiivne lähenemine, et seal nagu ei ole... seal on ainult loota... fassaadiga tegelemist, naisküsimustes, kui otsekoheselt öelda.“

Intervjueritud rõhutasid, et erakonna juhul on suur roll soolise võrdõiguslikkuse teema tähtsustamisel.

„Väga palju sõltub sellest, mis südames sisimas see erakonna juht näiteks tunneb, et kas tema jaoks on see teema oluline või ei ole.“

„See, kui palju erakond teadlikult tegeleb sellega, et kus asuvad valimisnimekirjas naised, kas värvatakse naisi, kui otsitakse uusi kandideerijaid, ma arvan, et seda saab, seda peaks väga teadlikult juhtima, ja lõpuks see sõltub ikkagi erakonna juhust ja peasekretärist, et kuidas nemad plaani paika panevad.“

Mida teevad soolise tasakaalu nimel erakonnad

Intervjuueeritud naispoliitikute hulgas leidsid neid, kes märkisid, et nende erakond on väga põhjalikult ja süsteemselt lähenenud naiste osakaalu suurendamisele. Näiteks mainiti, et sel teemal on erakonnas peetud arutelusid ja korraldatud küsitlusi. Soolist tasakaalu puudutavad abinõud kajastuvad sageli valimisnimekirjade koostamise põhimõtetes. Niinimetatud triibuliste nimekirjade koostamine toodi mitmel juhul välja ühe meetmena, mille abil edendatakse soolist võrdsust. Küll aga tõdesid mitmed intervjuueeritavad, et naiste-meeste võrdsuse tagamisel valimisnimekirjades on erinevaid takistusi. Väidetavalt ei leita kandideerima piisaval arvul naisi või naissoost kandideerijatele on kõrged ootused tuntuse ja hääle toomise osas.

„Vot, meil ongi see sisemine nagu reeglistik paika pandud, et me liigume ikka sinna poole, et oleks 50-50 /.../ Aga kuna need pingid on lühikesed või piiratud, siis me ei ole suutnud universaalselt sellist triibulisust kehtestada. Aga sooaspektiga nimekirju koostades teadlikult tegeletakse.“

„Valimisnimekirjade koostamisel me ei saa niimoodi, et meil ei ole piirkonna nimekirja eesotsas naisi. Naised, kes ei olnud nii tuntud, me tõstisime kõrgemale kohale, kui nende tuntus antud juhul oleks võimaldanud.“

Tõmbelukusüsteemi rakendamise ebaõnnestumise ühe põhjusena toodi välja ka seda, et kandideerimisest huvitunud naisi ei ole piisavalt just n-ö võtmeisikute (st tuntud inimeste, hinnatud ekspertide jt erakonnale häält tagavate isikute) hulgas, keda erakond oma valimisnimekirja etteotsa asetada sooviks. Mõnel juhul on naisi tõstetud nimekirjas seetõttu ka kõrgemale, kui nende tuntus eeldaks.

„Nimekirja koostamisel sa ikkagi lähtud sellest poliitilisest omakasust. Sa tahad võita valimisi. Kui ma teen näiteks Haapsalus nimekirja, siis ta peegeldab ikkagi ühiskonda, ma võtan neid võtmeaspekte, kes saab häält. /.../ Kui on mingi uksetehase pealik, noh, ta on meesterahvas – ma ei saa öelda talle, et ma sind ei võta, sa oled mees, ma tahan naist, ma ei tee seda, sest mulle on kasulik võtta see, kes häält saab. /.../ Meie oleme proovinud 20 aastat tõmbelukku rakendada, aga pole õnnestunud. /.../ Soov on tõmbelukku teha, aga needsamad võtmeisikud... need võtmeisikud (kes on naised), need ei tule... Siis sa hakkad tegema kompromisse, et võtame siis 30% ja ülejäänud 70% on mehed. See ambitsioon on olemas, aga tegelikult on seda keeruline teha.“

Seoses kvootide või muude taoliste soolist võrdõiguslikkust toetavate erimeetmete rakendamisega leidsid mõned intervjuueeritavad ka seda, et tasuks kaaluda nende riiklikku kehtestamist – see aitaks tagada võrdsed võimalused kontekstis, kus erakondade valmisolek selliseid abinõusid rakendada on erinev.

„Konkurentsi ühtlustamise mõttes oleks see täitsa mõistlik.“

Ehkki üldiselt näib erakondades valitsevat üksmeel selles, et naiste osakaal poliitikas peaks olema suurem, ja enamik erakondi on selle saavutamiseks jõupingutusi teinud, toodi näiteid ka soolise võrdõiguslikkuse teema eiramisest, sellest, et erakond ei ole vastu võtnud põhimõttelist otsust naiste

osakaalu suurendamisega süsteemselt tegeleda, vaatamata erakonna naisühenduse või teiste erakonnaliikmete ettepanekutele.

„... et võtame endale mingi sihi. Kui me neid valimisnimekirjugi teeme, et oleks iga kolmas esinumber või vähemalt mõnedki esinumbrid või et oleks neid teistes numbrites või oleks neid üldistes nimekirjades nii palju... /.../ Noh, ütleme, sedalaadi väljapakumised, naiskoguga oleme sõnastanud neid... /.../ Ja siis on ju ka alati olnud seesama repliik sellele vastu, et tooge siis meile neid ilusaid naisi. Teil ei ole vä? No siis ei saa ju panna. Ma ütlesin, et kas see pole mitte kõigi ühine probleem? Einoh, naiskogu siis võib ju otsida neid, eks ole. Tooge, küll siis paneme.“

Kokkuvõttes seega nähakse peamise meetmena, mille abil naiste osalust tipp-poliitikas soovitakse tõsta, valimisnimekirjade koostamist – kõrgema positsiooni andmise ning naiste osakaalu suurendamise kaudu. Teatud juhtudel võidakse naiste nähtavust suurendada ka (valimisaegse) reklaamikampaania abil. Muud meetmed, näiteks erakonna rahaline toetus kandidaatidele ning mõnel juhul ka reklaamipinna andmine, ei sõltu intervjuueritute hinnangul üldjuhul soost (ja indiviidist), vaid sellest, millisel positsioonil isik nimekirjas asub.

„...me ei tee inimestele kampaaniat, kõikide ringkondade puhul see otsus tehakse ühtemoodi. Et see sõltub su positsioonist nimekirjas, et mitu sekundit eetriaega või mitu plakatit või kui suured plakatid.“

Uute naissoost liikmete värbamiseks on osad erakonnad teinud ka eraldi kampaaniaid. Ka siinjuures rõhutati erakonna esimehe suhtumise rolli, st mil määral ta tähtsustab naiste suuremat osalust. Lisaks on uute liikmete leidmiseks tehtud ka kampaaniaid. Selliste kampaaniate eesmärk on intervjueeritu sõnul mainekujunduslik, näitamaks erakonna väärtusi ja kinnitamaks avalikkusele, et erakond peab naiste esindatust erakonnas oma tugevuseks.

Mõnel juhul rõhutati ka seda, et naiste ja meeste võrdõiguslikkus on üks olulisi ja teadlikke kriteeriume valitsusliikmete leidmisel.

„Kui meil on valitsusse võimalik minna, siis meil on alati jälgitud, et naised oleksid pundis. Meil on alati jälgitud seda. /.../ Ei ole võimalik, et on neli meest või viis meest. See ei ole võimalik meie puhul. /.../ Meil on iga valdkonna peale tark naine.“

Mis aitab naised poliitikasse indiviidi tasandil

Intervjuudest selgus, et inimese võimalusi erakonnas avardab see, kui ta on andnud märgatava panuse erakonna töösse, nt osalenud programmi koostamisel, erakonna ürituste organiseerimisel. Kasu on ka sellest, kui tal on tööka inimese maine.

„...keegi on teinud midagi väga head, mille tõttu ta on olnud silmapaistev. /.../ no näiteks riigikogus, et kuigi ta ei ole fraktsiooni juht, aga ta on teinud, vedanud mingeid seaduseelnõusid, rasketel aegadel pidanud öölahinguid, no mida iganes. Et noh, et silmapaistev, et kõik noogutavad ja ütlevad, et see on kõva tööinimene, teda on vaja.“

Peamiseks kaalukeeleks, millist positsiooni inimesele erakonnas või valimisnimekirjas pakutakse, on tema üldine tuntus ja populaarsus, mis võib väljenduda ka hääletesaagis eelmistel valimistel.

„Kindlasti see üle-eestiline tuntus. Noh, see lihtsalt töötab.“

„Aga see vedamine sai alguse siis, kui ma olin juba mingisugune nimi Eesti poliitikas.“

„Abiks tuleb ka see, kui sa oled lihtsalt tuntud. Tuntud saad sa olla kas ministri, linnapea või riigikogu liikmena.“

„Nii naiste kui meeste puhul, mis plussiks tuleb, on see /.../, kui sa oled poliitikas ikka mingi tuntud inimene oma alal, telenägu /.../ Ajakirjanik, näitleja. Selles mõttes, et kui sa oled pidevalt orbiidil ja nähtav, siis see tuleb kindlasti kasuks nii mehe kui naise puhul. Selles mõttes pole vahet.“

Eraldi väärtusena märgiti veel kogemust kohaliku tasandi poliitikas, mis võimaldab koguda tuntut poliitikuna ning teadmisi poliitika mängureeglite kohta.

„Ja see on ka see, miks on näiteks Tallinna poliitikutel tavaliselt alati lihtsam, üks ole, liikuda ka riigi tasandile, sest Tallinna küsimused, suure omavalitsuse küsimused, on alati ka meedia tähelepanu keskpunktis ja seetõttu on ka siis see, miks riigitasandi poliitika on pigem Tallinna poliitikute nägu kui piirkondade poliitikute nägu.“

Intervjuudes uuriti naistelt ka seda, mis võis nende puhul määravaks saada, miks neid poliitikasse kutsuti või tänu millele on nad seal edu saavutanud. Lisaks juba nimetatud tuntusele mainiti ka esinemis- ja kirjutamisoskust, aktiivsust ja initsiatiivikust oma erialal, suhtlemisoskust ja sotsiaalseid võrgustikke. Naiste tugevusena toodi välja ka sõnaosavus ja see, et vahel meessoost kolleegid alahindavad naisi.

„Naised on üldiselt sõnaosavamad kui mehed. See on naiste tugevus.“

„Neid mehi, kes alahindavad naiste võimekust, on päris palju ja seda on väga hea ära kasutada. Nad lihtsalt ei oota, et sa oled võimeline selleks, milleks sa oled võimeline.“

„Et neil on omad võrgustikud tänu nende lastele, tänu nende ühiskondlikele ülesannetele, on see siis koolis, lasteaias, hoolekogus, mingis kogukonnatöös, mingites seltsides, sellistes asjades, et sellises osas on naiste ressurss, ma arvan, päris hea.“

Intervjueeritud leidsid, et naiste osakaal poliitikas igal juhul mõjutab poliitikasse suunduvaid naisi. Eri meelt oldi küsimuses, milline see mõju on. Ühelt poolt leiti, et see, kui naisi on juba poliitikas, mõjub teistele naistele julgustavana. Juba poliitikas tegutsevate naiste puhul nähti rolli selles, et nad muudavad ettekujutust poliitikast kui meeste tegevusalast ning värbavad oma tutvusvõrgustike kaudu erakonda teisi naisi.

„Kui nüüd naisi on rohkem, siis tegelikult see normaliseerub ja sul on kuidagi lihtsam tegelikult. Mitte see, et sa oled nagu mingi valge vares kogu aeg.“

„Samas kui meil on nüüd 13 või 14 naist 34-st, siis see on palju parem õhkkond. Naised ei karda rääkida, kõik võtavad sõna, /.../ ühesõnaga see dünaamika on hoopis teine.“

Teisalt nähti naiste vähesuses ka võimalust, mis lubab maskuliinses poliitikamaailmas eristuda, tähelepanu endale tõmmata ja seeläbi rohkem valijate hääli saada:

„Poliitikas kehtib ka see reegel, et eristu või sure, siis kui sa oled ainuke kleit nii-öelda kõikide ülikondade hulgas, /.../, siis mul on lihtsam eristuda, mul on lihtsam [valijale] meelde jääda.... Et lihtsam mõnes mõttes nagu pilti pääseda või meelde jääda sellega.“

„Ühelt poolt on see, et kuna naisi on poliitikas vähe, et konkurents... kui sa tõesti tahad, et on erakondi, kes teadlikult tegelevad sellega, et naisi poliitikasse tuua, kandideerima saada, ükskõik kas kohalikel või riigikogu valimistel. Et kui sa tahad, siis loogiline oleks, et sul oleks nagu suurem võimalus siis silma paista või hea positsioon saada ...“

Intervjueeritud naised nägid enda võimaluste mõjutajana ka seda, milline on nende hariduslik taust ja tööalane kogemus. Ekspordina tegutsemise ja tööalase kogemusega kaasnevad kontaktid ja sotsiaalsed sidemed, mis poliitiku töös kasuks tulevad.

IV Nais- ja meespoliitikute kajastamine Eesti meedias

Peatükis tehakse lühiülevaade projektis „Naised poliitikas“ läbi viidud meediaanalüüsi (Ester et al., 2020) tulemustest, mis on asetatud laiemasse teoreetilise ja empiirilise kirjanduse konteksti.

Meediaanalüüsi eesmärk oli uurida, kuidas erinevalt Eesti meedia nais- ja meespoliitikuid kajastab – seda nii mahulises kui ka sisulises tähenduses. Analüüsiti näiteks seda, kas sugu mõjutab poliitikute kohta ilmuvate artiklite hulka, aga ka seda, kuidas rõhutatakse nais- ja meespoliitikute puhul erinevaid omadusi või seostatakse neid erinevate teemadega. Haraldsson & Wängnerud (2019) määratlevad meediaseksismi kui ühiskonnas levinud soolise eelarvamuse (taas)tootmist naiste meedias alaesitamine ja kallutatud kujutamise kaudu (*under- and misrepresentation*), mis loob ühiskonnast *vildaka pildi* (Haraldsson & Wängnerud, 2019).

Peatükk on sellest määratlusest lähtuvalt struktureeritud ning jaotatud kaheks osaks, millest esimeses uuritakse, kas Eesti meedias on naissoost poliitikud alaesindatud. Teises arutletakse selle üle, kas valimiste-eelsel perioodil esines meedias naiste kallutatud kujutamist.

Naispoliitikute alaesindatus Eesti meedias

Uurimaks, kuidas esineb Eesti meedias naispoliitikute alaesindatus, kasutati kaht tüüpi andmeid: meediatekste ning valimisdebatte.

Meediateksti analüüsi hõlmas kõik eestikeelsed vahemikus 03.01–02.03.2019 ehk kahe kuu jooksul enne 2019. aasta üldvalimisi avaldatud ja meediamonitooringu keskkonnas Station.ee indekseeritud meediateksti, kus oli mainitud vähemalt üht 236 poliitikut, kes olid esindatud 2019. a Riigikogu valimistel osalenud erakondade üleriikliku nimekirja esimese 25 kandidaadi seas. Mehi oli nende seas 161 ning naisi 75. Meediateksti otsimiseks kasutati Station.ee otsingumootorit ning analüüsiks kvantitatiivseid meetodeid (kirjeldavat võrdlevat ning lineaarset regressioonanalüüsi).

Valimisdebattide analüüsi võeti kõik vahemikus 30.01–02.03.2019 Eesti Rahvusringhäälingu eestikeelsetes kanalites eetris olnud valimisdebattid: kokku 15 saadet, millest kümme olid eetris Vikerraadios ning viis Eesti Televisioonis. Analüüsiks kasutati ka siin kvantitatiivset lähenemist: loendati debattides osalenud poliitikute kõnevoorude kestused (minutites) soo ning meediakanali lõikes. Lisaks uuriti seda, milliste teemade ja valdkondadega seoses poliitikud saadetes sõna võtavad (Ester et al., 2020).

Meediateksti analüüs

Kõigi 236 poliitiku kohta oli meediakajastusi kahe valimiseelse kuu jooksul kokku 21 158. **Suuremad erakonnad said üldiselt rohkem meediakajastust kui väiksemad** (KE: 4148, Isamaa: 3753, RE: 3174, SDE: 3050, EKRE: 2202, E200: 1790, Rohelised: 833, ERE: 808, Vasakpartei: 107 kajastust). Meediatüüpidest kajastati poliitikuid enam veebimeedias (10 162 korda) ning vähem klassikalistes meediakanalites (raadios 4937, ajalehtedes 4521, telekanalites 1363 ja ajakirjades 175 korda). Meediakajastuste hulk erakonna kohta on seotud erakonnajuhi sooga: erakondades, mida juhtis naine, said naised keskmiselt enam meediakajastust kui mehed ning vastupidi, mehe juhitud erakondades triumfeerisid kõrgema keskmise meediakajastusega mehed. Seda seletab erakondade juhtide suur meediakajastuste hulk, st siinse uuringu põhjal ei saa väita näiteks seda, et kui erakonnajuht on naine, on sellel otsene positiivne mõju teiste sama erakonna naispoliitikute meediakajastuste hulga. Erandina joonistus välja KE, kus juhiks on mees, kuid keskmiselt rohkem meediakajastust said naised. Seda seletab mitmete KE naissoost tipp-poliitikute (nt Yana Toomi ja Mailis Repsi) sagedas esinemine meedias.

Naispoliitikute meediakajastused moodustasid kõigest vaadatud meediakajastustest 30%, seega kajastati naisi meestest tähelepanuväärselt vähem. Samas, võttes arvesse, et naisi oli meestest oluliselt vähem ka valimisnimekirjades (naiste osakaal erakondade valimisnimekirjade esimese 25 kandidaadi seas oli 32%), ei saa öelda, et meedia naispoliitikutid ebaproportsionaalselt vähe kajastab. Teisisõnu, naispoliitikud on Eesti meedias meestega võrreldes küll alaesindatud, kuid selles ei mängi peamist rolli mitte meedia, vaid erakonnad sooliselt tasakaalustamata valimisnimekirjasid koostades. Sarnase järelduseni erakondade märgilisest rollist naispoliitikute meedias meespoliitikutega võrdväärse esindatuse tagamisel jõudsid ka Lühiste ja Banducci, kes uurisid poliitikute kajastamist meedias 25 Euroopa Liidu liikmesriigis (Lühiste & Banducci, 2016).

Erakondade võrdluses joonistusid välja kaks erakonda, kus meediakajastus oli valimisnimekirjaga võrreldes soo lõikes proportsionaalne, st naiste osakaal meediakajastustes oli peaaegu võrdne naiste osakaaluga valimisnimekirja 25 esinumbri seas (SDE-s oli naisi meediakajastustes 40% ning valimisnimekirjas 44%, st erinevus ainult neli protsendipunkti; KE-s vastavalt 34% ja 28% ehk erinevus kuus protsendipunkti); neli erakonda, kus naised olid valimisnimekirjaga võrreldes meedias alaesindatud (ja mehed vastavalt ülesindatud) (ERE: erinevus 20 protsendipunkti; Vabaerakond: 16 protsendipunkti; EKRE ja Isamaa: mõlemas kaheksa protsendipunkti), ning neli erakonda, kus naised olid valimisnimekirjaga võrreldes meedias ülesindatud (ja mehed vastavalt alaesindatud) (Rohelised ja Vasakpartei: erinevus 20 protsendipunkti; E200: erinevus 12 protsendipunkti; RE: erinevus kümme protsendipunkti).

Valimisnimekirjades kõrgematel positsioonidel asetsenud poliitikuid kajastati meedias rohkem kui neid, kes paiknesid valimisnimekirjades allpool – see kehtis nii naiste kui ka meeste puhul. Lisaks selgus, et suhe meediakajastuse ja valimisnimekirja positsiooni vahel pole mitte lineaarne, vaid eksponentsiaalne, mis väljendus selles, et kui nimekirja 10.–25. kohal paiknenud kandidaatide kajastuste arvud oluliselt ei erinenud, siis esimese kümne kandidaadi kajastuste hulgas olid kohati väga suured erinevused. Näiteks, kui nimekirjade esimesel kohal paiknenud mehed said keskmiselt 800 meediakajastust, siis kümnendal kohal positsioneerunud meeste keskmine meediakajastuste arv oli kõigest 70. Esimesel kohal asetsenud naised said keskmiselt 550 meediakajastust, ent viiendal positsioonil olnud naiste keskmine kajastuste arv oli 30. Teisisõnu joonistuvad Eesti meedias välja teiste poliitikutega võrreldes oluliselt rohkem kajastust saavad „staarid“ ja seda nii meeste kui ka naiste hulgas. Sellist nähtust võib pidada üheks Eesti poliitmaastiku amerikaniseerumise ehk isikutekesksuse suurenemise ilminguks, millele on juhitud tähelepanu ka teistes uuringutes (vt nt Jõesaar & Jakobson, 2018).

Valimisnimekirjade meessoost esikandidaatide meediakajastuste arvudes esines vähem kõikumisi, kui seda oli naiste puhul. See on ootuspärane, arvestades, et erakondade seas, mida juhtis naine, oli edukuse mõttes märksa enam heterogeensust kui erakondade seas, mida juhtis mees. Teisisõnu, naine juhtis nii Eesti üht suurimat ja edukaimat erakonda (RE) kui ka erakondi, mis Eesti poliitmaastikul (veel) suurt edu saavutanud ei olnud (E200, Rohelised ja Vasakpartei), samas kui mehed juhtisid ainult ühe erandiga (ERE) vaid selliseid erakondi, mis olid vähem või rohkem edukad, mh kuulusid XIII Riigikogu koosseisu (KE, Isamaa, EKRE, SDE, Vabaerakond). Sellepärast on arusaadav, et meessoost erakonnajuhtide, st ühtlasi valimisnimekirjade esinumbrite meediakajastuste mahud olid ühtlasemad kui naissoost erakonnajuhtide, st samuti valimisnimekirjade esinumbrite, puhul. Seega, ehkki seda, et naissoost erakonnajuhtide arv on varasemaga võrreldes kasvanud, peetakse mõnikord soolise võrdõiguslikkuse suurenemise üheks oluliseks näitajaks, näitab siinne analüüs, et vähemalt **meedias sooliselt tasakaalustatud pildi saavutamiseks ei piisa sellest, et naisi ja mehi on erakonnajuhtide seas võrdselt, oluline on, et naised juhiksid senisest enam ka just suuremaid ja edukamaid erakondi.**

Naiste meediakajastus jäi meeste omale oluliselt alla kõikide meediatüüpide puhul. Võrreldes naiste osakaaluga valimisnimekirjade 25 esikandidaadi seas (32%), joonistuvad välja meediatüübid, kus

naised on ülesindatud (ajakirjad: 43%), esindatud proportsionaalselt (raadio: 33%, piirkondlikud ajalehed: 31%, telekanalid: 30%) ning veidi alaesindatud (veebimeedia: 29%, üleriigilised ajalehed: 28%). Võib eeldada, et naispoliitikute ülesindatust ajakirjades seletab nn naiste- ja meelelahutusajakirjade huvi naispoliitikute vastu, kuid kuna seda siinses analüüsis ei kontrollitud, seda kinnitada ei saa. Järeldada saab siiski seda, et ehkki üldpildis on naispoliitikud meedias esindatud valimisnimekirjadega proportsionaalselt, on nende kajastused mõneti enam koondunud meediaväljaannetes, mis **ühiskondlike** teemadega, sh poliitikaga kas esmajoones või üldse ei tegele, vaid keskenduvad mitmetel juhtudel erasfääri kuuluvate teemade käsitlemisele, ning seega väiksem on naispoliitikute kajastus väljaannetes, mille fookus on avalikel teemadel. Sellist soopõhist jagunemist meediatüüpide vahel võib pidada üheks naispoliitikute trivialisemise vormiks, millele on viidanud ka Dan ja Iorgovenau (2013, viitasid Haraldsson & Wängnerud, 2019), kes Rumeenia 2009. a Euroopa Parlamendi valimisi uurides tuvastasid, et naised kajastati pigem tabloidides ning mehi kvaliteetsemates väljaannetes.

Meediatekstide kvantitatiivanalüüsis uuriti ka tegurite mõju meediakajastuse mahule. Selgus, et **suurim mõju on erakondlikul kuuluvusel ning veidi väiksem poliitiku positsioonil valimisnimekirjas. Sugu mõjutab meediakajastuste mahtu väga vähe.** Samas on oluline rõhutada, et mõjuanalüüsis vaadati meediakajastuste mahtu kõigi meediatüüpide peale kokku, st ei uuritud näiteks seda, milline oli soo mõju meediakajastuste mahule naisteajakirjades või üleriigilistes ajalehtedes.

Valimisdebattide analüüs

Kuna naiste poliitikas osalemise ambitsiooni üheks võimalikuks takistajaks peetakse ka meestekeskset poliitilist atmosfääri (Ezeifeka & Osakwe, 2013), uuriti esmalt, milline on naiste esindatus valimisdebattide juhtide seas. Selgus, et olukord on vägagi sooliselt tasakaalustamata. Vikerraadios ja ETV-s toimunud 15 debatti juhtis kokku seitse saatejuhti, kellest vaid üks oli naine. Sealjuures juhtis naine ainult üht valimisdebatti (ETV-s), kusjuures ta ei teinud seda üksi, vaid koos meessoost kolleegiga. Võib öelda, et meestekeskne valimisdebattide juhtimine on Eestis kujunenud juba traditsiooniks: alates 2007. aastast on valimistest valimistesse kordunud muster, kus valimisdebattide juhtide seas ei ole kas mitte ühtegi naist või on neid üks (2007: 0, 2011: 1, 2015: 0, 2019: 1).

Naised moodustasid kõigist debatisaadete külalistest 35%. Ehkki meeste osakaal oli seega oluliselt suurem, ei olnud naised võrreldes naiste osakaaluga valimisnimekirjade 25 esikandidaadi seas (32%) väitlustes alaesindatud. Naiste osakaal valimisdebattides oli Vikerraadios (39%) suurem kui ETV-s (30%). Erakondade võrdluses oli väitlustes osalenute kooslus sooliselt kõige enam tasakaalus KE-s, SDE-s ja Rohelistes, millest igauht esindas debattides kokku viis meest ja neli naist. Vabaerakonnast ja E200-st osales väitlustes kuus meest ja kolm naist ning EKRE-st ja Isamaast kaheksa meest ja üks naine. Kokku kõnelesid poliitikud debattides veidi üle 14 tunni, sh naised u 4,5 tundi ja mehed 9,5 tundi. Naiste sõnavõttude moodustasid seega kõikidest poliitikute sõnavõttudest ca 33% ning arvestades, et naiste osakaal debateerijate seas oli 35%, ei olnud naised alaesindatud ka oma sõnavõttudes.

Vaadates, missugustel teemadel naispoliitikud debattides sõna võtsid, selgus, et naispoliitikute esindatus oli suurem väitlustes, mis keskendusid sotsiaalpoliitikale, tervishoiule ja haridusele, ning väiksem või lausa olematu debattides, mille teemadeks olid välis- ja julgeolekpoliitika, majandus, regionaalareng ja maaelu (vt tabel 1). Seega joonistub Eesti poliitilistes debattides välja kirjandusest tuntud muster: valdkonnad, millega nais- ja meespoliitikutid avalikkuses seostatakse, järgivad tihtipeale traditsioonilist teemadejaotust feminiinseteks (nt sotsiaalvaldkond ja haridus) ja maskuliinseteks (nt majandus ja julgeolek) (Eagly & Karau, 2002).

TABEL 1. VALIMISDEBATTIDES OSALEJAD TEEMADE LÕIKES

Saate teema	Kanal	Naiste osakaal saates	Naiste sõnasaamise osakaal
Arstiabi kättesaadavus ja omastehoolekanne	Vikerraadio	40%	43%
Tuleviku Eesti – haridus, teadus, innovatsioon	Vikerraadio	20%	13%
Keskkonnahoid ja majanduse arendamine	Vikerraadio	100%	100%
Lõimumine, ühiskonna sidusus	Vikerraadio	40%	37%
Demograafia, sisseränne, töökäte nappus	Vikerraadio	20%	24%
Regionaalareng ja maaelu	Vikerraadio	20%	10,8%
Peaministrite valimissaade „Vastasseis“ I (Kristina Kallas, Helir-Valdor Seeder)	Vikerraadio	50%	39%
„Vastasseis“ II (Kaja Kallas, Jüri Ratas)	Vikerraadio	50%	49%
„Vastasseis“ III (Züleyxa Izmailova, Kaul Nurm)	Vikerraadio	50%	49%
Sotsiaalpoliitika, pensionid, tervishoid	ETV	50%	46%
Haridus- ja teaduspoliitika	ETV	50%	54%
Välis- ja julgeolekupoliitika	ETV	0%	0%
Majandus	ETV	13%	12%
Peaministrite vastasseis	ETV	38%	35%

ALLIKAS: ESTER JT, 2020

Sooliselt kallutatud meediakajastus

Tuvastamaks naispoliitikute võimalikku kallutatud kajastust Eesti meedias uuriti meediatekste, kasutades selleks kaht analüüsimeetodit: standardiseeritud kontentanalüüsi ning kvalitatiivset sisuanalüüsi.

Standardiseeritud kontentanalüüsi puhul uuriti meediatekstide selgelt väljendatud sisu, näiteks seda, kas poliitikut esitleti artiklis pigem pea- või kõrvaltegelasena ning kas poliitikut näidati pigem töö või eraeluga seonduvalt. Analüüsimeetodiks aga artikleid sügavuti, mh tuvastamaks tekstide varjatud sisu ja uurimaks, missuguseid soolistatud diskursusi Eesti meedias poliitikuid kajastades kasutatakse, viidi lisaks läbi kvalitatiivne sisuanalüüs.

Mõlema analüüsi puhul vaadati vahemikus 03.01.–02.03.2019 trüki- või veebimeedias ilmunud eestikeelseid artikleid. Sealjuures standardiseeritud kontentanalüüsis vaadati tekste, kus kajastati 2019. a Riigikogu valimistel osalenud erakondade üleriigiliste nimekirjade esimest viit naist ja esimest viit meest. Kvalitatiivsesse sisuanalüüsi hõlmati aga tekstid, milles figureerisid üksnes nendesamade erakondade juhid. Standardiseeritud kontentanalüüsi puhul võeti juhuslikkuse alusel valimisse kümme artiklit iga poliitiku kohta ning analüüsiti kokku 220 teksti, millest suurema osa moodustasid uudislood ja reportaažid, ent oli ka arvamuskajastusi ja intervjuusid. Kvalitatiivses sisuanalüüsis kitsendati meediatekstide valim arvamuskajastusele ja isikukajastusele ning analüüsiti kokku 33 artiklit. Artiklite otsimiseks kasutati mõlema analüüsimeetodi puhul Stationi otsingumootorit.

Meedia on naispoliitikuid kajastanud asjakohaselt, kui nais- ja meespoliitiku on esitletud sisulises mõttes sarnaselt. Seega, juhtudel, kus meedia on nais- ja meespoliitikuid kajastanud sisulises tähenduses oluliselt erinevalt, võib olla tegemist naispoliitikute kallutatud kujutamise ja meespoliitiku kallutatud kujutamise erinevusega. Sellest tulenevalt antakse järgnevalt esmalt ülevaade nais- ja meespoliitikute sisulise meediakajastuse sarnasustest ehk aspektidest, kus naispoliitikute kallutatud kajastust eelduslikult ei eksisteeri, ning seejärel erinevustest ehk tasanditest, mille puhul võib olla tegemist naispoliitikute kallutatud kajastusega.

Nais- ja meespoliitikutid kajastati meedias sisulises mõttes sarnaselt ainult kahel tasandil. Esiteks, seoses meedialoos sõna saamisega, st nais- ja meespoliitikute puhul oli üsna võrdselt tekste, kus poliitik sõna sai, näiteks nii, et talle oli antud võimalus teda puudutavat küsimust kommenteerida (mehed: 38, naised: 33). Teiseks, seoses keskkonnaga, kus poliitikut kajastati, st mõlema soo puhul olid valdavad artiklid, kus poliitiku kajastamise keskkonda kas ei olnud mainitud või oli keskkond ebaoluline (mehed: 87, naised: 83), ning kui keskkonnale siiski oli viidatud, oli see nii naiste kui ka meeste puhul pigem ametlik ja tõine (naised: 28, mehed: 25).

Naispoliitikute meedias kajastamisele keskendunud uuringud on tuvastanud mitmeid meetodeid, mida ajakirjanikud on naiste vildakaks kajastamiseks kasutanud. Need võib jaotada kahe kategooria alla: trivialiseerimine ning sooline raamistamine.

Trivialiseerimine hõlmab näiteks kahtlemist naiste pädevuses (Wasburn & Wasburn, 2011, viitasid Haraldsson & Wängnerud, 2019), aga ka selles, et naised suudavad valimised võita (Kahn, 1994), või selles, et naistel on mõju, juhul kui nad peaksid valimised võitma (Wasburn & Wasburn, 2011, viitasid Haraldsson & Wängnerud, 2019). Trivialiseerimise võtteks on ka familiaarne pöördumine naispoliitiku poole (Uscinski & Goren, 2011). Niisugune retooriline võte, millega naiste poole pööratakse familiaarselt, näiteks ainult eesnime või abielustaatus kaudu, ent meeste poole täis- või perekonnanime või ametliku tiitliga ehk nende autoriteeti esile tõstes, annab tunnistust võimusuhetest, positsioneerides naised pigem era- ning mehed avalikku sfääri.

Sooline raamistamine võib aga väljenduda selles, et naispoliitikutid kajastavad meedialood ei võta fookusesse mitte teemasid, millega naised poliitikas tegelevad, vaid juhivad tähelepanu hoopis naispoliitikute soole (Ross & Comrie, 2012), välimusele (van Acker, 2003), perele (Wasburn & Wasburn, 2011, viitasid Haraldsson & Wängnerud, 2019) või teistele isiklikku elu puudutavatele teemadele. Van Acker (2003) on toonud näite, et on märksa tõenäolisem, et ajakirjanikud võtavad kommenteerida naiste soengut, kehakaalu või riideid, mitte näiteks meeste „õlleköhtu“, ülikonda või kasvu. Soolise raamistamise ilminguteks on ka seksistliku **sõnavara**, **sh stereotüüpse** sildistamise (nt naispoliitik kui „jääkuninganna“ või „vanaema“) kasutamine ning paternalistlik žest paluda naispoliitikutel naeratada (Garrett & Stecula, 2018). Soolise raamistamise näideteks on ka naispoliitikute seostamine nn naisküsimumusega, sõltumata sellest, kas see on teema, mille eest nad poliitikas seisavad või mitte (Wasburn & Wasburn, 2011, viitasid Haraldsson & Wängnerud, 2019), ning naispoliitikute iseloomustamine soolistatud tähendusega omadussõnadega (Garrett & Stecula, 2018). Olenemata sellest, kas sooline raamistamine taotleb naispoliitiku kiitmist või laitmist tema naiselike omaduste eest, on mõlemal juhul tegemist seksismiga – esimesel juhul nõ heasoovliku seksismi (*benevolent sexism*) ning teisel juhul vaenuliku seksismiga (*hostile sexism*) (Gerino & Rollè, 2014).

Meediaanalüüs näitas, et nii naispoliitikute trivialiseerimist kui ka soolist raamistamist esineb ka Eesti meedias. **Naispoliitikutid kajastati meedialoos peategelasena meestest kaks korda vähem (mehed: 22%, naised: 10%).** Naiste puhul jäi enam kui meeste puhul silma kahtlemist nende pädevuses, st toodi välja naispoliitiku ebapädevus, põhjendamata, millel selline hinnang rajaneb:

„Ka [meespoliitiku] jutt on kohati äärmiselt segane. Samas peab talle komplimendi tegema ja tunnustama, et vähemalt erakonna juhina on ta näidanud end pädevana. Selle poolest vastandub ta [naispoliitikule], keda loetakse märtsikuistel valimistel [meespoliitiku] kõrval peamiseks pretendendiks peaministri kohale, ent kes on selle pisku aja jooksul, mis ta [erakonna] eesotsas on olnud, näidanud end ebapädevana.“

Naispoliitikute osas viidati meespoliitikutest enam ka nende elukaugusele ja ebakindlusele, kusjuures mõnikord ka varjatud kujul, näiteks nii, et kiites poliitikut enesekindluse suurenemise eest, väljendati sellega kaudselt, et poliitikul on varasemalt olnud ebakindlusega probleeme.

„[Erakonna] juhil tuli ka põhjendada, miks on jäänud mulje, et ta pole kursis tavainimeste igapäevaeluga.“ Poliitiku vastus: „Ma arvan, et mu kuvand on olnud selline, et olen olnud advokaat ja advokaat võib-olla tõesti ei ole poemüüja. Selles mõttes ma võib-olla tõesti ei tea, mis elu elab poemüüja,“ möönis [naispoliitik].“

„Tööintervjuu käigus pani [ajakirjanik] tähele, et [naispoliitiku] enesekindlus on kõvasti paranenud, ning päris, kas keegi on [erakonna] juhti aidanud.“

Naispoliitikute puhul esines erinevalt meespoliitikutest sedagi, et nende saavutusi peeti (vähemalt osaliselt) mõne eduka ja tuntud meessoost sugulase teeneks ehk teisisõnu seati kahtluse alla naispoliitikute võimekus poliitikas omal jõul edasi liikuda ning meespoliitikutest enam kaheldi ka selles, et naispoliitikutel on võimu poliitikas midagi mõjutada.

„Värskeimalt peaministri kandidaadilt uuritakse töövestlusel kohe, kelle käes on erakonnas tegelikult võim, kas tema või hoopis suurrahastajast ärimehel [...] käes?“

„[Naispoliitik] tööintervjuul: erakonna rahastaja [mehe nimi] sõnaga peab arvestama.“

Soopõhised erinevused joonistusid välja ka selles, kuidas poliitikute poole pöörduti või neid meedialugudes nimetati. Täpsemalt, ehkki nii naiste kui ka meeste poole pöörduti kõige sagedamini ja üsna võrdselt ees- ja perekonnanime koos kasutades, esines meespoliitikute puhul enam nii ainult perekonnanimega kõnetamist (mehed: 18%, naised 8%) kui ka ametipositsioonile/tiitlile viitamist (mehed: 78%, naised: 8%). Küll vaid üksikutel juhtudel, kuid siiski esines naispoliitikute puhul ka familiaarselt, ainult eesnimega kõnetamist, mida tehti kolme naise puhul. Meespoliitikute puhul ainult eesnime ega ka hüüdnimega pöördumisi ei esinenud.

Soolist raamistamist esines analüüsitud meediatekstides arvukalt. Näiteks väljendus see selles, kuidas kirjeldati nais- ja meespoliitikute välimust. Naiste välimust kirjeldati mõnevõrra enam kui meeste välimust ning naiste välimuse kirjeldused olid kohati detailsemad ja isiklikumad. Sealjuures leidis naispoliitikute välimuse kirjeldamise puhul näiteid nii vaenulikust seksismist ehk naispoliitikute sildistamisest (nt naispoliitik kui „liibukates beibe“, „poliitädi“, „naisterahvas köögis“ või „töötav ema“) kui ka nende välimuse halvustamisest (kasutades sealjuures soolistatud sõnu nagu näiteks „vanamutikostüüm“) ...

„Muugal kuulsin meeste käest, et nemad valivad „liibukates beibe“ – neile meeldis kohutavalt [naispoliitiku] pilt mootorrattaga.“

„Julge samm ja näitab ka mingit moeteadlikkust. Kahjuks kaovad need vähesedki moepunktid mantli all peituva margarethatcherliku vanamutikostüümi tõttu. Euroopas on Theresa May ja Angela Merkeli kujul poliitädid juba küll.“

„Just võtte alguses on selgunud, et naisterahvad köögis on täiesti unustanud, et kaamera lisab viis kilo ja viis aastat. Pole aga lugu, töötavate emadena teame me hästi, et välimust patta ei panda (mina) ning et ka läikiva kandiku abil saab endale silmad pähe joonistada.“

... kui ka heasoovlikust seksismist ehk naispoliitikute tunnustamist nende naiselike omaduste eest:

„...ütles kaunis [naispoliitik].“

„Minu kriitiline teema ei ole see, kui mitu protsenti maksud tõusevad, mis on vist kriitiline [naispoliitiku nimi] jaoks, kes on mulle äärmiselt sümpaatne inimene, väga veetlev naine ja arukas.“

„Esimest korda intervjuu jooksul libises üle [naispoliitiku] jumeka palge ebamugavuse värelus.“

Naiste poliitilise karjääri tegemise võimalusi tõkestavad nii vaenulik kui ka heasoovlik seksism, sest välimuse rõhutamine, ükskõik kas halvustaval või tunnustaval moel, avalikus diskursuses süvendab stereotüüpi, mille kohaselt naise üks suurimaid väärtusi on tema hea välimus. Osutamine naispoliitikute välimusele trivialiseerib neid poliitikutena, kuna juhib tähelepanu eemale teemadelt, millega naispoliitikud tegelevad (Simons, 2017).

Meespoliitikute välimuse kirjeldustest kumas aga läbi ennekõike püüdlus luua meespoliitikute kuvandit, mis väljendaks nende soliidsust, tõsiseltvõetavust ja kõrget ühiskondlikku staatust. Heasoovlikku seksismi välimuse kirjeldamisel võis aga kohata meespoliitikutegi puhul:

„Mehed mustas Eesti moodi. [Erakonna liikmed] juba nalja ei mõista. Kui on kampaania, siis on kampaania, ja see tähendab korralikku riietust. Viisakalt riides meeste (ja naiste) vastu pole kellelgi midagi, ning ei saa ütlemata jätta, et [erakonna nimi] poisid on enamikus väga maitsekalt riides. Tõsi, veidi vunki ei teeks paha, nagu ka veidi vähem ajale jalgu jäänud mõisahärralikkust.“

Ehkki perele viitamist esines nii nais- kui ka meespoliitikute puhul, oli seda naiste puhul siiski märksa enam. Lisaks kerkis esile ka oluline kvalitatiivne erinevus. Nimelt kui naispoliitikutelt uuriti pigem, kas neil laste ja/või pere kõrvalt jääb piisavalt võimalust poliitikaga tegelemiseks, siis meespoliitikutelt, vastupidi, kuivõrd leiavad nad poliitika kõrvalt aega laste ja/või perega tegelemiseks.

„[Naispoliitiku nimi ja ametinimetus] ei kavatse sündiva lapse tõttu töölt eemale jääda.“

Ajakirjaniku sissejuhatus: „[Meespoliitiku nimi] uuritakse ka seda, kui palju ta saab aega näpistada pere jaoks, arvestades, et peaministri graafikule lisaks õhtuti valijate ustele koputamise töö kõrvalt ei paista aega jäävat. Tema vastusest selgus, et lapsed saavad isa näha tihti alles kümne või poole üheteistkümne ajal õhtul.“

[Meespoliitiku nimi]: „Ega ei jõua ega saa nii palju aega nendega veeta, kui ma soovin. Peamiselt on see aeg õhtuti, kümne ja poole üheteistkümne ajal.“

Ajakirjanik: „Aga lapsed siis juba magavad!?“

[Meespoliitiku nimi]: „Mitte alati, nad päris tublisti õpivad ka sel ajal ja kuna neil on ka huviringid. Lisaks püüan väga teha nii, et nädalavahetustel vähemalt üks päev on meil võimalik olla oma perega.“

Üldiselt päriti aga töö ja pereelu ühitamise võimaluste kohta naispoliitikutelt rohkem kui meespoliitikutelt, ehkki ka viimaste seas on neid, kellel on väikesed lapsed. Avalikkuse selline käitumine – naistelt küsida, kuidas nad leiavad tasakaalu pere ja töö vahel, aga meestelt mitte – on ilmnenud ka varasemates uuringutes (Ross, 2017). Esines aga sedagi, et meespoliitik tõi ise välja soovi tipp-poliitiku ametis perele pühendumisega jätkata. Kooskõlas eelnevalt kirjeldatud eeldustega tekitas meespoliitiku selline avaldus ajakirjanikus mõistmatust, et mitte öelda, et ajakirjanik tajus seda teatava probleemina.

Ajakirjaniku sissejuhatus: „Peaministriametil peatudes seletas [meespoliitiku nimi], et kavatseks ka sellel kohal töö- ja eraelu õigest suhtest kinni pidada. „Inimesed võivad üldiselt arvestada sellega, et vahemikus kell 18–21 [ma ei vasta telefonile]. Kell 18 püüan jõuda koju enne esimese lapse magamaminekut, et naine ei peaks siis üksinda kahte last magama panema. Ja üheksa on see, kui poeg magama läheb. Nii et selles vahemikus mind üldiselt kätte ei saa. Pärast kella 21 helistan tagasi,“ ütles [meespoliitiku nimi] tööintervjuul. Ta väitis, et jätkaks peaministrina samamoodi.“

Ajakirjanik: „Kas peaministrina hoiaksite seda samamoodi?“

Poliitik: „Kindlasti.“

Ajakirjanik: „Kavatseksite kell 18–21 ennast välja lülitada?“

Poliitik: „Nii kaua, kui lapsed on väiksed.“

Ajakirjanik: „Kas peate üldse võimalikuks, et peaminister end 18–21 välja lülitab?“

Poliitik: „Muidugi.“

Ajakirjanik: „Aga kui juhtub midagi, siis Teie panete lapsi magama?“

Poliitik: „Mis juhtub?“

Ajakirjanik: „Hispaania hävitaja tulistab raketi välja.“

Poliitik: „Eks siis tuleb ikka telefoni võtta, selge see.“

Ajakirjanik: „Aga Te ei saa ju sellest teadagi!?“

Poliitik: „Ikka saab. On teatud telefoninumbreid valitsuse liikmetel ja tipp-poliitikutel.“

Teisisõnu peegeldus tekstidest eeldus, et fertiilses eas naised peaksid keskenduma perele, mitte tööle, ning mehed, vastupidi, tööle, mitte perele. Kohati kumas meedialugudest lisaks läbi eeldus, et poliitiku elukutse ja abielunaise rolli vahel peitub vastuolu. Näiteks võis nendest eeldustest lähtumist kohata artiklis, kus naissoost poliitikult uuriti lapse saamise plaanide kohta, kui ta peaks saama peaministriks:

„Kuidas te suhtute Uus-Meremaa peaministrisse, kes sai oma valitsusajal beebi emaks? Kas on loota midagi sellist ka Teilt, kes Te abiellusite läinud sügisel ja olete värske abielunaisena uues suhtes – kas olete valmis peaministriametis samuti emaks saama?“

Eelnevad näited poliitikute soolisest raamistamisest Eesti meedias on kantud era- ja avaliku sfääri soolisest eristamist, st mehed on justkui loodud tegutsema avalikus sfääris, sh poliitikas, ning naised erasfääris ehk kodus (Davis & Greenstein, 2009). Sellise hoiaku levik ühiskonnas mõjutab naiste ja meeste positsiooni ning tööalaseid võimalusi. Kujunevad välja eksisteerivaid võimusuhteid taastootvad soorollid, millega kooskõlas olevale käitumisele reageerib avalikkus positiivselt ning mille piiridest välja astumine toob kaasa negatiivse reaktsiooni (Malim & Birch, 1998), nagu eeltoodud tsitaadid Eesti meediast otsesemalt või kaudsemalt ka näitasid. Sfääride eristamine võib muuhulgas pärssida naiste poliitilise karjääri tegemise võimalust, sest selle uskumuse kohaselt on naiste peamine roll (iseäranis fertiilses eas ja emana) tegeleda laste, pere ja koduga. Seepärast oli ootuspärane, et analüüsi käigus ilmnes mitmeid näiteid, kus kodus toimetamise, täpsemalt toiduvalmistamise osavust kirjeldati iseäranis värvikalt just naispoliitikute puhul.

„[Naispoliitiku hüüdnimi] koorib, hakib, peenestab ja viilutab sellise vilumusega, et läheb raskeks tal järel püsida. ... [naispoliitiku hüüdnimi] on äärmiselt teadlik kokkaja. Esmalt uurib ta, mida me selles köögis teha saame. Kas saab kasutada elavat tuld? Kahjuks ei saa. Kust me saame tooraineid – kas need on piisavalt ökoloogilised?“

„Kuna tegu on asjaliku daamiga, on meie ostlemistuur enam kui nipirohke.“

Sooline raamistamine avaldus ka selles, missuguste teemadega poliitikutid meedialugudes seostati. Ehkki nais- ja meespoliitikute puhul oli sarnane see, et enamik neid kajastavaid meediatekste keskendusid avalikku, mitte erasfääri puudutavatele teemadele, näitas väikese valimi süvitsi uurimine

(st kvalitatiivne sisuanalüüs), et selgelt erasfääri paigutuvaid artikleid oli naiste puhul siiski enam. Kui meessoost erakonnajuhtide puhul ei olnud neid mitte ühtegi, siis naissoost erakonnajuhtide osas leidis üks artikkel iga juhi kohta. Vaadates lähemalt teemasid, millega seoses poliitikuid meediatekstides kajastati, selgus esmalt, et kõige enam kajastust leidsid nii nais- kui ka meespoliitikud seoses erakonnapoliitikaga, nt valimiste, demokraatia ja riigivalitsemise teemadega. Seda seletab ilmselt see, et analüüsi olid hõlmatud tekstid, mis ilmusid vahetult ehk kahe kuu vältel enne Riigikogu valimisi. Erakonnapoliitikale järgnenud teemade osas joonistus aga samamoodi nagu valimisdebattide analüüsi puhul välja kahene jaotus nn feminiinseteks teemadeks ehk valdkonnad, mida seostati ennekõike naispoliitikutega (nt sotsiaal- ja hariduspoliitika), ning nn maskuliinseteks teemadeks ehk sfäärid, mida käsitleti enamasti seoses meespoliitikutega (nt majandus- ja julgeolekupoliitika). Soolise võrdõiguslikkuse teemat puudutati aga nii naiste kui ka meestega. Seejuures olid küsimused kohati arupäriivat või isegi etteheitvat laadi just kõnelustes meespoliitikutega. Näiteks uuriti ühelt meespoliitikult, miks on just tema erakonnas nimekirjas kõige vähem naisi ning kas naisi erakonnas ei usaldata. Siinse analüüsi tulemustele tuginedes ei saa hinnata, kui levinud on Eesti meedias üks naispoliitikute trivialisereerimise vorm, nn naisküsümuse seostamine ennekõike naispoliitikutega (Wasburn & Wasburn, 2011, viitasid Haraldsson & Wängnerud, 2019).

Soolist raamistamist esines ka seoses poliitikute iseloomustamisega. Esmalt joonistus soopõhine erinevus välja selles, et meespoliitikuid käsitleti meediatekstides veidi sagedamini tunnustavalt kui naispoliitikuid (mehed: 36%, naised: 29%). Erines ka see, millega seoses neid tunnustati. Meespoliitikuid tunnustati valdavalt nende tööalaste oskuste, näiteks asjatundlikkuse ja sõnaosavuse eest.

„Saade oli hea näide sellest, kuidas laia osavõtuga valimisdebattides jagunevad osalejad kiiresti kaheks kolmel teljel: asjatundlikkus valdkonnas, ettevalmistatus ning esinemisoskus. Need, kellel on kõike kolme – nagu antud puhul [kolme meespoliitiku nimed] –, saavutavad ka teistega võrreldes märkimisväärse edumaa.“

„Kuid tema sõnadel on Eesti poliitikas kahtlemata suur kaal. Tõik, et programme kritiseerides ei andnud ta omadele armu, lisab neile kaalu veelgi juurde.“

„...kõik on tasakaalutuse seisundis, selgusetu. Eestiski on piisavalt segadust ja valimised on lõõnud kogu pildi nii segaseks, et inimestel virvendab silme ees – niisuguses olukorras öeldakse, et andke mulle midagi kindlat. [Meespoliitik] oma olekuga on stabiilne inimene, keda ei õnnestu välja kangutada sellelt rajalt, mille ta on võtnud, ja kes on piisavalt kõneosav, et tõrjuda igasuguseid Mihkel Raudasid ja „Kolmeraudseid.“

Naiste puhul leidsid tunnustamist aga pigem nende isikuomadused, sealjuures sellised, mis omavad stereotüüpset tähtsust just koduses sfääris ning mida seostatakse traditsioonilise naiselikkusega (soojus, lohutamise-, julgustamise-, laveerimise- ja toiduvalmistamisoskus).

„[Naispoliitik] mõjub nagu soe tuulebriis, mis paitab. Sa tunnend end kohe veidi paremini, sest tal on miski imepärase aura, mis lohutab ning julgustab... [Naispoliitikule] pole omane ainult kroonitud peade vahel laveerimine, vaid ka oma kätega toidu kasvatamine ja valmistamine.“

Meediatekstide süvaanalüüsis, st uuringuetapis, kus analüüsiti väikest kogust artikleid, kus oli kajastatud ainult erakonnajuhte, selgus, et tekste, kust oleks võinud välja lugeda toetava ja tunnustava hinnangu naispoliitikute tegevuse kohta, peaaegu ei leidunud. Ainsateks lugudeks, kus naispoliitikuid kiideti, olid sellised, kus tunnustati nende toiduvalmistamise oskusi. Sõbraliku tooniga artikleid leidis teisigi, kuid ka need puudutasid pigem eraelulisi teemasid. Seega näitas erakonnajuhte puudutanud kvalitatiivne sisuanalüüs, et Eesti meedias pälvib tunnustust eeskätt selline naispoliitik, kes vastab traditsioonilise soorolli ootustele.

Meediatekstide analüüs näitas, et poliitikuid iseloomustati Eesti meedias (vähemalt osaliselt) soolistatud moel. Ka see, et naised iseloomustati sagedamini iseloomuomaduste kaudu, mitte aga seoses ametialaste võimetega, oli valdkonnakirjandusest pärinevate teadmiste kontekstis ootuspärane. Nimelt on ka teised uuringud (Heldman et al., 2005) näidanud, et poliitikas on naiste iseloomuomadused suurema tähelepanu all kui meeste. Sealjuures on naispoliitikud iseäranis keerulises olukorras, sest ehkki poliitikas edu saavutamine eeldab traditsioonilises mõttes mehelike iseloomujoonte (nt ambitsioonikuse) demonstreerimist, ei käi need kokku ühiskonnas omaks võetud ettekujutusega naiselikkusest, mistõttu võivad naispoliitikud, erinevalt meespoliitikutest, selliste omaduste demonstreerimise eest ühiskondliku tunnustuse asemel hoopis hukkamõistu pälvida (Okimoto & Brescoll, 2010). Seega tuleb naistel pidevalt justkui köiel kõndides otsida tasakaalu valijatele meeldimise (ehk oma soorollile vastavate traditsioonilises mõttes feminiinsete iseloomuomaduste väljendamise) ja pädevuse (ehk poliitiku või juhi ametile vastavate traditsioonilises mõttes maskuliinsete joonte demonstreerimise) vahel ehk teisisõnu tõkestab naised poliitilisel maastikul liikumisel pidev pingeline meeldivuse ja pädevuse vahel – takistus, mis poliitikas tegutsevaid mehi üldiselt ei ohusta.

Kokkuvõttes näeme, et naispoliitikud saavad meespoliitikutega võrreldes Eesti meedias küll vähem kajastust, samas on see proportsionaalne nende esindatusega erakondade valimisnimekirjades. Ka analüüs näitas, et soolise asemel mõjutavad meediakajastuse mahtu pigem poliitiku erakondlik kuuluvus ja positsioon valimisnimekirjas. Seega võib eeldada, et kui suureneb sooline tasakaal valimisnimekirjade eesotsas, ühtlustuvad ka nais- ja meespoliitikute meediakajastuste mahud. Sooliselt tasakaalus meediapildi saavutamiseks on seetõttu kriitiliselt tähtis roll erakondadel koostada sooliselt tasakaalus valimisnimekirjasid.

Eesti meedias esineb ka naispoliitikute kallutatud kujutamist, sh nii nende trivialiseerimist kui ka soolist raamistamist. Naispoliitikute trivialiseerimine väljendub näiteks naispoliitikute kajastamises kõrval-, mitte pearollis, naispoliitiku pädevuse või mõjukuse kahtluse alla seadmises. Naispoliitikute sooline raamistamine avaldus naispoliitikute töö ja tegevuse asemel näiteks nende välimusele keskendumises. Samuti esines traditsioonilistest soorollidest tulenevate ootuste väljendust, mille kohaselt peaksid naised keskendumas perele, mitte avalikku tähelepanu nõudvale tööle. Välja joonistus ka nn feminiinsete ja maskuliinsete teemade jaotus, kus naispoliitikuid kajastati ennekõike seoses sotsiaal- ja haridusvaldkonnaga ning meespoliitikuid majanduse ja julgeolekuga.

Läbi viidud meediaanalüüs näitas seega, et poliitikute kajastamisel Eesti meedias esineb teatavaid soolisi erinevusi. See on soolise võrdõiguslikkuse jaoks väljakutse, sest meedia seksismil võivad olla negatiivsed järelmõjud nii ühiskonnale kui ka poliitika tasandile.

Seoses esimesega on leitud, et meedia sooline kallutatatus (taas)toodab soolist ebavõrdsust: ühelt poolt on see indikaator ühiskonnas esineva ebavõrdsuse mõõtmiseks, teiselt poolt aga muudab meedia ka ise ühiskonda seksistlikumaks (Haraldsson & Wängnerud, 2019). Viimast seletab McCombsi ja Estrada (1997, lk 247, viitasid (Kiousis & McCombs, 2004)) ümbersõnastus Bernard Coheni meedia võimu selgitavast sedastusest: „*lisaks sellele, et meedia võib meile öelda, millest mõelda, võib meedia meile öelda ka, kuidas ja mida sellest mõelda, ning isegi seda, mida sellega teha*“.

Ka on mitmed uuringud näidanud, et meedia sooline kallutatatus pärsib naiste poliitilist esindatust (vt nt Haraldsson & Wängnerud, 2019). Selle võimalikud seletused peituvad nii poliitilises „pakkumises“ kui ka „nõudluses“ (Ashe & Stewart, 2012). Pakkumises seoses sellega, et nähes meedias esinevat naistesuunalist seksismi, vähenevad naiste ja tüdrukute enesekindlus (Girlguiding, 2020) ning nende ambitsioon teha poliitilist karjääri (Bradley-Geist et al., 2015). Nõudluse vähenemine seostub aga erakondade väiksema motivatsiooniga värvata naised poliitikasse ja neile juhtivaid positsioone pakkuda (Haraldsson & Wängnerud, 2019), samuti valijate väiksema valmisolekuga hääletada naispoliitikute poolt (Garrett & Stecula, 2018; Lake et al., 2012). See ilmestab soolise võrdõiguslikkuse edendamise olulisust ka meedias.

Järeldused

Naiste osakaal riigikogus ei ole taastatud vabariigis suurt muutust läbi teinud. Progress seadusandja soolise tasakaalu suunas on väga aeglane, mis viitab vajadusele rakendada abinõusid, mis tasandaksid soolist ebavõrdsust.

Naiste poliitikas osalemise teel olevad takistused on nii struktuursed/institutsionaalsed kui ka sotsiaal-kultuurilised:

- Valimissüsteem, aga ka erakondade tavad ja sisedemokraatia määravad ära selle, kas naistel ja meestel on võrdsed võimalused saada soodne stardipositsioon valimistel ning osutada valituks. Proportsionaalne valimissüsteem soodustab naiste valimist, puuduvad meetmed soolise võrdsuse edendamiseks parteis soodustavad aga *status quo* kestmist.

- Ühiskonnas levinud soorollid ja stereotüübid mõjutavad naiste ja meeste käitumist, väärtustamist ja kohtlemist ka poliitikas. Soolised arhetüübid mõjutavad ka seda, kui motiveeritud on naised poliitikasse minema. Poliitika kui tegevusvaldkonna maine, mis ei ole Eestis soodne, ning poliitikute kujutamine meedias võivad naiste motivatsiooni veelgi alla tõmmata. Meedia kasutab lisaks naissoost poliitikute kujutamisel kulunud soorollid šabloone, sh poliitikuid traditsioonilistesse pererollidesse surudes.

- Naiste vähenenud esindatus poliitiliste otsuste tegemise väljal on iseenesest takistus, mis aitab säilitada meestekeskset ja mehelike normide järgi peetavat debatkultuuri ja otsuste tegemise maneere, sh mitteametlikes foorumites või nn tagatubades. Eeldatavasti on suure meeste ülekaaluga valdkonnas ka rohkem seksismi ning naiste soolist ja seksuaalset ahistamist. Kuna poliitikas on endiselt naisi vähe, on naissoost poliitikud kogenud olukordi, kus otsuste tegemise laua ümber on kõik peale nende mehed, mis teeb keeruliseks sõnavõtmise ja -saamise. Nn kriitilise massi naiste saamine esinduskogudesse on vajalik selleks, et naiste hääl kõlaks poliitikas valjemalt ja neil oleks poliitikas rohkem mõju.

- Kuniks töö ja pereelu ühitamise pinged on jätkuvalt aktuaalsem töötavate naiste eludes, ei pääse ka naissoost poliitikud selle barjääri mõjust. Kui erakondade ja esinduskogude töö on korraldatud meessoost poliitiku normi järgi, mille järgi kodused kohustused ja laste eest hoolitsemine on poliitiku partneri õlgadel, on naispoliitikutel keeruline selles maailmas edu saavutada. Lisaks võivad takistuseks saada naise koduste, sh partneri ootused temale kui emale ja abikaasale ning vastumeelsus võtta kanda suuremat koduste tööde koormat.

Soovitused

Seadusandja ja valitsus

- Sooline tasakaal esinduskogudes ning eelkõige riigikogus on nii eesmärk kui ka põhimõte, mis peaks olema kirjas põhiseaduses või vähemalt valimisi reguleerivates seadustes.
- Valimisnimekirjade koostamist peaks juhtima põhimõte, mis aitab ületada naiste ajaloolise ebasoodsama olukorra poliitikas ning annaks mõlemast soost kandidaatidele võrdsed võimalused osutada valituks. Kaaluma peaks ajutise erimeetmena valimisnimekirjadele kehtestatud kvoote alaesindatud soogrupi kasuks.
- Eesti ühiskonnas on endiselt levinud hoiakud stereotüüpsete soorollide kohta, mis võivad takistada naiste osalemist poliitikas. Naisi ei nähta stereotüübi järgi avalikus ruumis aktiivselt tegutsemas ning otsuste tegemise protsessis liidrirolli võtmas. Kuivõrd poliitikas üldse ning valitsustes moodustavad naised vähemuse, on endiselt puudu eeskujudest, kes annaks noortele tüdrukutele ja naistele inspiratsiooni poliitikas tegutsemiseks. Täitevvõim peaks süsteemselt kujundama teavituse abil, sh üldhariduskoolide ainetundides, inimeste hoiakuid naiste ja meeste rollide suhtes ühiskonnas, tööturul ja kodus.

Erakonnad ja teised poliitilised ühendused

- Väärtuse ja põhimõttena peaks parteide põhikirjades ja teistes strateegilistes dokumentides olema kirjas, et sooline tasakaal esinduskogudes, erakonna juhtorganites ja valimisnimekirjades on demokraatliku valitsemise alus ning eesmärk, mille poole püüeldakse.
- Tagamaks naistele võrdse osalemise erakonna otsustusprotsessides, peaks erakonna juhatustes valitsema sooline tasakaal (vähemalt 40% nii mehi kui ka naisi).
- Kuni Eestis puudub seadus, mis reguleerib valimisnimekirjade soolist koosseisu, peaksid erakonnad valimisnimekirjade koostamisel kasutusele võtma vabatahtliku sookvoodi – sebranimekirjad, kus esinumbrite hulgas on võimalikult võrdne arv naisi ja mehi.
- Valimisnimekirjade koostamine peaks toimuma kindlate, kokkulepitud ja kirjepandud reeglite järgi.
- Kaaluda tuleks naiste mentorluse, jõustamise jms meetmeid, sh poliitikasse sisenejatele pädevuste arendamise koolitusi, milles vaadeldaks poliitiku tegevust ja temale esitatud nõudmisi ka läbi sooprismi.
- Valimiskampanias jälgida, et naistel ja meestel oleksid kampanias võrdsed võimalused osaleda debattides, saada avalikkuse tähelepanu (nt väliskampania plakatitel figureerides), kasutada partei ressursse jms.
- Kaaluda soolise võrdsuse ja soolise tasakaalu teema toomist valimiste üheks debatküsimuseks, et see ei jääks vaid tehniliseks valimisnimekirjade koostamise küsimuseks.
- Avalikus debatis vohavat misogüüniat peaks taunima kõik poliitilised ühendused, sest tegu ei ole vaid naisi puudutava demokraatlikku debatti kahjustava nähtusega.

Meediaorganisatsioonid

- Arendada ajakirjanike ja meediaväljaannete töötajate võimet enesekriitiliselt hinnata enda rolli soostereotüüpide kinnistamisel, sh naispoliitikute stereotüüpsel kujutamisel.
- Võtta toimetustes kasutusele poliitika, mis soodustab võimalikult võrdselt nii naissoost kui ka meessoost poliitikute tegevuse kajastamist, seksistlike väljendite ja kujutiste kasutamise vältimist, suuremat tundlikkust soolise võrdsuse põhimõtte suhtes, tagada naissoost valijatele ja poliitikutele oluliste teemade, nagu seksuaal- ja reproduktiivtervis, sh abortiõigus, töö ja pereelu ühitamine, sh lapsehoiuküsimused, omastehooldus jms, käsitlemine ajakirjanduse parimate tavade järgi ning sama olulisena kui ükskõik milline muu riiklik küsimus.
- Valimiskampaanias jälgida hoolikalt, et mõlemast soost kandidaadid saaksid võrdses mahus sõna ja sõnumi edastamise aega ning platvormi, sh peaksid teledebatid tegema lisapingutusi, et muuta meestekeskset telepilti nii esinejate kui ka läbiviijate osas sooliselt tasakaalustatumaks.

Teadlased ja uurimisasutused

- Uurida Eesti valimissüsteemi ja täpsemalt mandaatide jagamise süsteemi hindamaks, kas see soodustab naiste valituks osutumist või mitte.
- Mudeldada erinevat tüüpi kvootide olemasolul valimistulemusi.
- Uurida lähemalt erakondade sisekultuuri, demokraatiat, toimimis- ja juhtimismehhanisme läbi sooprisma.

Detailsemad ja praktilised soovitusel erakondadele, poliitikast huvitatud naistele ja ajakirjanikele asuvad veebilehel www.naisedpoliitikas.ee.

Kasutatud allikad

- Allik, M. (2010). Millal naised poliitikast kaovad? Kogumikus *Teel tasakaalustatud ühiskonda. Naised ja mehed Eestis*. Eesti Vabariigi Sotsiaalministeerium.
- Anniste, K., Biin, H., Laanepere, L., Vainre, M., & Ester, J. (2020). Naiste osalus poliitikas: Kirjanduse ülevaade. *Poliitikauuringute Keskus Praxis*.
- Ashe, J., & Stewart, K. (2012). Legislative recruitment: Using diagnostic testing to explain underrepresentation. *Party Politics*, 18(5), 687–707. <https://doi.org/10.1177/1354068810389635>
- Atkeson, L. R. (2003). Not All Cues Are Created Equal: The Conditional Impact of Female Candidates on Political Engagement. *The Journal of Politics*, 65(4), 1040–1061. <https://doi.org/10.1111/1468-2508.t01-1-00124>
- Beckwith, K. (2014). Plotting the Path from One to the Other. In M. C. Escobar-Lemmon & M. M. Taylor-Robinson (Eds.), *Representation* (pp. 19–40). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199340101.003.0002>
- Black, J., & Erickson, L. (2000). Similarity, compensation, or difference? A comparison of female and male office-seekers. *Journal of Women, Politics & Policy*, 21(4), 1–38. <https://doi.org/10.1080/1554477X.2000.9970917>
- Bradley-Geist, J. C., Rivera, I., & Geringer, S. D. (2015). The Collateral Damage of Ambient Sexism: Observing Sexism Impacts Bystander Self-Esteem and Career Aspirations. *Sex Roles*, 73(1–2), 29–42. <https://doi.org/10.1007/s11199-015-0512-y>
- Butler, J. (1999). *Gender trouble: Feminism and the subversion of identity*. Routledge.
- Caul, M. (1999). Women's Representation in Parliament: The Role of Political Parties. *Party Politics*, 5(1), 79–98. <https://doi.org/10.1177/1354068899005001005>
- Celis, K. (2009). Substantive Representation of Women (and Improving it): What it is and should be About? *Comparative European Politics*, 7(1), 95–113. <https://doi.org/10.1057/cep.2008.35>
- Dahlerup, D. (2017). *Has Democracy Failed Women?* | Wiley. Wiley.Com. <https://www.wiley.com/en-ee/Has+Democracy+Failed+Women%3F-p-9781509516360>
- Dahlerup, D., & Leijenaar, M. (Eds.). (2013). *Breaking male dominance in old democracies*. Oxford University Press.
- Davis, S. N., & Greenstein, T. N. (2009). Gender Ideology: Components, Predictors, and Consequences. *Annual Review of Sociology*, 35(1), 87–105. <https://doi.org/10.1146/annurev-soc-070308-115920>
- Eagly, A. H., & Karau, S. J. (2002). Role congruity theory of prejudice toward female leaders. *Psychological Review*, 109(3), 573–598. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.109.3.573>
- EIGE. (2015). *Gender equality in power and decision-making :review of the implementation of the Beijing Platform for Action in the EU Member States: Report*. Publications Office. <https://data.europa.eu/doi/10.2839/899480>
- Ester, J., Maripuu, L., Nuiamäe, M., Sepper, M.-L., & Vainre, M. (2020). *Poliitikut meedias läbi sooprisma*. Poliitikauuringute Keskus Praxis.
- Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee soovitus liikmesriikidele REC(2003)3 meeste ja naiste tasakaalustatud osaluse kohta poliitilises ja avalikus otsustusprotsessis. <https://www.sm.ee/et/euroopa-noukogu-ministrite-komitee-soovitus-liikmesriikidele-rec20033-meeste-ja-naiste>

- Ezeifeka, C. R., & Osakwe, N. N. (2013). Gender representation in the 1999 Nigerian constitution: A critical discourse analysis for socio-political equity. *Discourse & Society*, 24(6), 687–700. <https://doi.org/10.1177/0957926513486221>
- Freidenvall, L. (2013). *Sweden: Step by Step—Women’s Inroads into Parliamentary Politics. In Breaking Male Dominance in Old Democracies*. Oxford University Press.
- Garrett, R., & Stecula, D. (2018). Subtle sexism in political coverage can have a real impact on candidates. *Columbia Journalism Review*.
- Geissel, B. (2013). Germany: Successful Quota Rules in a Gendered Society. Kogumikus D. Dahlerup & M. Leyenaar (Eds.), *Breaking Male Dominance in Old Democracies* (pp. 197–218). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199653898.003.0009>
- Gerino, E., & Rollè, L. (2014). Gender and media representation. *Romanian Journal of Experimental Applied Psychology*, 5(4).
- Girlguiding. (2020). Girlguiding is calling for a commitment from all media outlets to stop commenting on politicians’ appearances. https://www.girlguiding.org.uk/what-we-do/our-stories-and-news/news/general-election-media-coverage/?utm_source=twitter&utm_medium=social-media&utm_campaign=gesexismstory
- Haraldsson, A., & Wängnerud, L. (2019). The effect of media sexism on women’s political ambition: Evidence from a worldwide study. *Feminist Media Studies*, 19(4), 525–541. <https://doi.org/10.1080/14680777.2018.1468797>
- Haugas, S., & Nuiamäe, M. (2019). *Naised poliitikas: Poliitikaülevaade. Poliitikauuringute Keskus Praxis*.
- Heldman, C., Carroll, S. J., & Olson, S. (2005). “She Brought Only a Skirt”: Print Media Coverage of Elizabeth Dole’s Bid for the Republican Presidential Nomination. *Political Communication*, 22(3), 315–335. <https://doi.org/10.1080/10584600591006564>
- Höhmman, D. (2020). When Do Men Represent Women’s Interests in Parliament? How the Presence of Women in Parliament Affects the Legislative Behavior of Male Politicians. *Swiss Political Science Review*, 26(1), 31–50. <https://doi.org/10.1111/spsr.12392>
- Holli, A. M., & Kantola, J. (2005). A politics for presence: State feminism, women’s movements and political representation in Finland. *State Feminism and Political Representation*, 62–84.
- Jõesaar, E., & Jakobson, M.-L. (2018). Jõesaar, E. ja Jakobson, M.-L. (2018). Poliitilise debati kultuurist Eestis: Peaministri kandidaatide debattide diskursuse funktsionalistlik analüüs. *Acta Politica Estica*.
- Kahn, K. F. (1994). The distorted mirror: Press coverage of women candidates for statewide office. *The Journal of Politics*, 56(1).
- Kangur, R. (2004). Kandidaatide selekteerimine. *Riigikogu Toimetised*, 10, 105–110.
- Kantola, J. (2019). Women’s Organizations of Political Parties: Formal Possibilities, Informal Challenges and Discursive Controversies. *NORA - Nordic Journal of Feminist and Gender Research*, 27(1), 4–21. <https://doi.org/10.1080/08038740.2018.1529703>
- Kiousis, S., & McCombs, M. (2004). Agenda-Setting Effects and Attitude Strength: Political Figures during the 1996 Presidential Election. *Communication Research*, 31(1), 36–57. <https://doi.org/10.1177/0093650203260205>

- Kittilson, M. C. (2006). *Challenging parties, changing parliaments: Women and elected office in contemporary Western Europe*. Ohio State University Press.
- Lake, C., Snell, A., Gormley, C., & Lethbridge-Cejku, F. (2012). *Name it. Change it. Women's Media Center. She Should Run. An Examination of the Impact of Media Coverage of Women Candidates' Appearance*. Chesapeake Beach Consulting & Lake Research Partners. <http://www.nameitchangeit.org/page/-/Name-It-Change-It-Appearance-Research.pdf>
- Lovenduski, J., & Norris, P. (toim.). (1993). *Gender and party politics*. Sage Publications.
- Lovenduski, J., & Norris, P. (2003). *Westminster Women: The Politics of Presence*. *Political Studies*, 51(1), 84–102. <https://doi.org/10.1111/1467-9248.00414>
- Lühiste, M., & Banducci, S. (2016). *Invisible Women? Comparing Candidates' News Coverage in Europe*. *Politics & Gender*, 12(02), 223–253. <https://doi.org/10.1017/S1743923X16000106>
- Malim, T., & Birch, A. (1998). *Introduction Some perspectives on social psychology*. Raamatus T. Malim & A. Birch, *Introductory Psychology* (pp. 571–574). Macmillan Education UK. https://doi.org/10.1007/978-1-349-14186-9_29
- Matland, R. E., & Montgomery, K. A. (2003). *Recruiting Women to National Legislatures: A General Framework with Applications to Post-Communist Democracies*. In R. E. Matland & K. A. Montgomery (Eds.), *Women's Access to Political Power in Post-Communist Europe* (pp. 19–41). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/0199246866.003.0002>
- Mügge, L., & de Jong, S. (2013). *Intersectionalizing European politics: Bridging gender and ethnicity*. *Politics, Groups and Identities*, 1(3), 380–389. <https://doi.org/10.1080/21565503.2013.816247>
- Murray, E., Travers, A., & Lonergan, D. (2017). *A Parliament of All Talents: Building a Women-Friendly Oireachtas*. <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.15665.68964>
- Nemec, P. (2015). *Family Care as the Most Significant System Barrier to Women's Political Activities in Slovakia on the Example of Municipal Female-Mayors*. *Ad Alta: Journal of Interdisciplinary Research*, Vol. 5, No. 2, Pp. 49–53.
- Norris, P. (1993). *Conclusions: Comparing Legislative Recruitment*. In *Gender and Party Politics*. (Pp. 309-330). London: Sage Publications.
- Norris, P., & Inglehart, R. (2001). *Cultural Obstacles to Equal Representation*. *Journal of Democracy*, 12(3), 126–141.
- Okimoto, T. G., & Brescoll, V. L. (2010). *The Price of Power: Power Seeking and Backlash Against Female Politicians*. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 36(7), 923–936. <https://doi.org/10.1177/0146167210371949>
- Paxton, P., & Hughes, M. M. (2016). *Women, Politics, and Power: A Global Perspective*. CQ Press; 1st edition.
- Paxton, P., Kunovich, S., & Hughes, M. M. (2007). *Gender in Politics*. *Annual Review of Sociology*, 33(1), 263–284. <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.33.040406.131651>
- Pitkin, H. F. (1967). *The concept of representation* (1. paperback ed., [Nachdr.]). Univ. of California Press.
- Ross, K. (2017). *Gender, Politics, News: A Game of Three Sides*. John Wiley & Sons, Inc. <https://doi.org/10.1002/9781118561652>

- Ross, K., & Comrie, M. (2012). *The rules of the (leadership) game: Gender, politics and news*. *Journalism: Theory, Practice & Criticism*, 13(8), 969–984. <https://doi.org/10.1177/1464884911433255>
- Shair-Rosenfield, S., & Wood, R. (2017). *Governing well after war: How improving female representation prolongs post-conflict peace*. *Journal of Politics*, 79(3), 995–1009. <https://doi.org/10.1086/691056>
- Shreeves, S., Prpic, M., & Claros, E. (2019). *Women in Politics in the EU*. European Parliamentary Research Service.
- Simons, M. (2017). *The politics of calling women ugly*. *Chicago Tribune*.
- Turu-uuringute AS. (2016). *Soolise võrdõiguslikkuse monitooring 2016*. Elanikkonna küsitlusuuringu raport.
- Uscinski, J. E., & Goren, L. J. (2011). *What's in a Name? Coverage of Senator Hillary Clinton during the 2008 Democratic Primary*. *Political Research Quarterly*, 64(4), 884–896. <https://doi.org/10.1177/1065912910382302>
- van Acker, E. (2003). *Media Representations of Women Politicians in Australia and New Zealand: High Expectations, Hostility or Stardom*. *Policy and Society*, 22(1), 116–136. [https://doi.org/10.1016/S1449-4035\(03\)70016-2](https://doi.org/10.1016/S1449-4035(03)70016-2)
- Wide, J. (2011). *Women in Municipal Politics in Sweden: What Explains the Spatial Variation?* Ettekanne poliitikainstituuti aastakoosolekul Umeås 27. – 28. Oktoobril 2011.